

MÉGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utca 28. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—⊙ Budapest, július hó 19. ⊙—

Augusztus hó elsejével A HÉT szerkesztősége és kiadóhivatala hajlékot változtat. Mostani helyéről

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám

alá költözik. Arra kérjük tehát lapunk előfizetőit és olvasóit, hogy mindenféle levelet és pénzküldeményt jövő hó elsejétől kezdve erre az új címre, addig pedig a régi helyre sziveskedjenek küldeni.

Ujból kérjük egyúttal azokat, akik az előfizetést még meg nem ujtották, hogy eziránt minél előbb intézkedni sziveskedjenek.

Tisztelettel:

A HÉT kiadóhivatala

most: VIII., Rökk Szilárd-utca 18.,
augusztus 1-től: VIII., Népszínház-utca 22.

Krónika.

Napkeleti forradalmak.

— július 17.

Felvillanó tüzek, tompa dörrenések hirdetik a közel és távol napkeletről, hogy ott is megvirradt. Sajátságos az eszméknek ez a megfordított népvándorlása, bizarr, bolondnak tetsző a halálig menő lelkesedés és hit bálványokért, mikért a vén Európa száz év előtt vértett és lelkesedett s most mint ócska vasat dobott a lomtárba. Mi történik Perzsiában? Mi történik Monasztirban? Az emberek rakásra hullanak s az életben maradók fanatikusan utánuk mennek. Non omnis moriar, — megmaradnak a nálunk megócskásodott, rozsdás bálványok.

A Werndl-puskáink túléltek, liferáltuk őket keletre, ahol félelmetes gyilkoló szerszámokul hosszú időre még beváltak. S a mi alkotmányos Werndljeink, sőt Kropacskejeink is amolyan félelmetesen boldogító kincsek a távol napkeleten, amiért érdemes élni, százszerre érdemesebb meghalni. Mi vének nem tudjuk ezt megérteni, noha komoly képpel még mindig mondogatjuk: az állam ereje, a népek szabadsága az alkotmányban van. S tapasztaljuk, hogy Európában majd mindenütt van alkotmány, de nem mindenütt van erő és szabadság. Nálunk, csöndben bár, de alaposan kiábrándultunk már az alkotmány bálvány-testéből és pozitívabb átlátással már-már a legujabb bálvány felé hajlunk: az aranyborjuhoz. Ott van erő és szabadság, ahol pénz

és nagyon van, ezért nagy Németország fogyatékosabb alkotmánynyal s ezért kicsi Magyarország tökéletesebb alkotmánynyal. A napnyugaton is vannak hősök és olcsó emberélet, ha pénzt kell szerezni. Ellenben politikai hitvallásért már nem hal meg senki. Vértünk Marokkóban, vértünk a hottentották között, véreztünk bur földön s készülünk egymás ellen és gyilkos gyűlölettel a jövő piáczokért, de alkotmányos küzdelmeinkben legfeljebb kövek repülnek és drótokat húzunk a bán automobilja elé, de puskát, kardot nem rántunk, s aki a lebergi kormányzót politikai gyűlölségből megölte, az olyan izolált jelenség, hogy nem hisznek komolyan elmebeli épségében.

S im túl a Fekete-tengeren immunis népképviselők golyótól, ágyutól és akasztófától meghalnak, az alkotmányért. Innen a Boszporuson a szultán hadserege megbomlik, a leghihetlenebb hitszegéssel elveti jövő-életü üdvösségét, mikor a padisah ellen fordítja a padisah fegyverét. Az ujtörökök sem nem anarchisták, sem nem antimonarchisták. Rendet, békeséget, szabadságot — szóval alkotmányt akarnak s akiket ellenük küldenek, azokról is kisül, hogy ujtörökök. Amit mi is védtünk, papirossal, tollal, tulipánnal, aminek legszebb és legheroikusabb kicsucosodása a darabont főispánok be nem iktatása volt, azért néhány száz kilométerrel odébb véruket ontják a fatalisták, akik mindent előre meghatározottnak tartanak; semmit nem lehet sem előidézni, sem kikerülni.

Hová lett a napkeleti fatalizmus? Hová lett a napkeleti bölcsesség, mely szépen, kategórikusan kimondotta, hogy a kulturális és politikai haladás a kereszténységgel függ össze, míg az alkotmánynak és egyéb civilizált politikának utját és lehetőségét szegi a mohamedánizmus? A mi bölcseségünk a tényből csinál törvényt. Tény volt eddig, hogy az európai kultúra megszünt ott, ahol a kereszténység. Tehát: a kereszténységgel függ össze. S nem akartuk látni, hogy megszünt már Oroszországnál is, holott ott még van kereszténység, ellenben nem szünt meg Japánban, ahol nincs kereszténység. Az élet már évtizedek óta rá-rácáfol a bevett teóriára, mely még mindig tartja magát, nem éppen nagy dicsőségére filozófiánk megbizhatóságának.

Ma már muszáj látni, hogy a vallás és a szociális meg politikai fejlődés nincs oksági kapcsolatban. A napnyugati nagyobb fejlődésnek is gazdasági alapja van: itt nehezebb a megélhetés, tehát jobban kell erőlködni. De a megélhetés immár kelet felé is nehezebb, a készpénzre ott is mind nagyobb szükség lesz s a kultúra

voltaképpen a készpénzzel áll egyenes arányban. Ott is vannak már ágyuk, várak, hivatalok, ott is nagy adókat kell előteremteni s az európaiak rászoktatták őket nagyobb iparcikk-fogyasztásra, melyet szintén csak készpénzen lehet megszerezni. A készpénz szüksége és hiánya az a mozgató erő, mely a trespedő Keletből kiváltja a napkeleti forradalmakat, ahogy kiváltotta a Nyugaton is a francziák forradalmával, mely végső elemzésben szintén a készpénz problémájának megoldása volt.

S hogy Perzsia nem engedi alkotmányát, hogy az ujtörökök az életük, a hitük árán is alkotmányt akarnak, mely alatt szabadságot s önrendelkezést értenek, ennek is végső oka és erjesztő kovásza a nyugati életrendnek terjedése a keleti gazdasági viszonyok megkövesedett volta mellett. A fezt Brünben csinálják és Monasztirban viselik. S Monasztirban még olyanok a kereseti viszonyok, mint mikor a fezt még otthon a faluban csinálták házilag s legfeljebb cseretárgyak ellenében. S a fegyvert is az európai puskagyárakban kovácsolják, európai egyformasággal és szabott készpénz áron. Azt a törvényt az arany áramlásáról, az európai bankok respektálják és uralják, de megérik az örökösen adós keleti országokban is, még pedig duplán. Onnan mindig csak kiáramlik az arany, mint a megnyílt erekből a vér, s már érzik az emberek a végelgyengülést, de nem akarják bevárni. Alkotmányt! Voltaképpen a Nyugat politikagazdasági világnézetét értik alatta s végső elemzésben azt akarják vele, hogy maguk csináljanak gyárakat, maguk tanuljanak orvos- és egyéb, készpénzbe kerülő tudós mesterséget, denique: hogy ne mindig kifelé fizessenek, hanem a pénz odahaza, az ország határain belül maradjon meg. Nem tudják, de a maczedón bandákat is a készpénz eszménye szervezi s teszi mindnyájunk ellenségeivé. A távol napkeleten ágyuk dörögnek és puskák ropognak azért, amiért mi például az önálló bankot akarjuk felállítani.

Tudós nem fogja ezeket megállapítani, de a felelőtlen író megkoczkáztathat ilyen kalandosan cinikus teóriákat. Majd ha már nem lesznek igazak, jön a tudomány és felfedezi őket.

Semper.

A későn érkező mindig csodálkozik, hogy már minden hely el van foglalva.

*

Sok ember dühöng amiatt, hogy nem tud másokat is meggyőzni arról, amiben maga sem hisz.

*

Minden beszéd két részből áll: abból, amit elmond, meg abból, amit elhallgat.

*

A fősvénynek sok pénzre van szüksége, hogy valódi gyönyörűséggel tudjon lemondani az élet gyönyörűségeiről.

Weiss Ottó.

Nápolyban.

Járom az álmok mesevilágát,
Járom a fényben köd fia: én.
Magnoliák közt, pálmaligetben
Fűszeres illat porzik élém.

Lelkem a távol viola fátylán
Szent nyugalomra dölve, pihen.
Dajkameséket mormol a tenger,
Millió ábránd ring a vizen...

S jött ölelőn, jött bűgva az éjjel,
Santa Lucián hemzseg a nép,
Száz hegedősök lelke fölöttem...
— Olvad az ének, amerre lép.

Nápolyi lányok szikraszemében
Fürdeti az éj a csillagokat...
Déli virágok, nápolyi lányok
Buja szerelme hív, csalogat.

Vig muzsikánál pokoli tánczra
Serken a vérük... dőzsöl a bűn —
Karsu bokákon vad tarantella,
Pattog a hur az ó hegedűn.

Járom a lápok csodavilágát —
Szomoru fényben köd fia: én.
Magnoliák közt, pálmaligetben
Fűszeres illat porzik élém.

Ego.

A buldog.

Irta: SZINI GYULA.

I.

Menj, Pirók, és oltsd el a papiroslámpást...

Ez a papiroslámpás a kertben lobogott és ötujju gesztenyefalevelek nyultak föléje védőleg. Biborszinü japáni papirosán átszűrődött a mécs fénye és itt-ott megvilágította a rozdsaszinü leveleket és a tüskés vadgesztenye-almákat.

Pirók ösztönszerűleg a lampion alá állt és vörösrézgyűrűs puha, tömött hajával, gyöngyházfényű sápadt fehér arczbőrével, vékonyszáru, keskeny ujjú kezével, karcsu, hajlékony karjával, pongyolájának tarka, keleties mintájával valami ezeregyéji papnőhöz hasonlított, aki ismeretlen bálványának áldoz szent hervadó jungelek mélyén.

— És ha ő is megcsalna? — kérdezte magában Károly és gyorsan átgondolta, mit csinálna, ha Pirók őt megcsalná. — Hát nem omlanék össze a világ... És ha mégis... ha nélküle nem tudnék élni... ott van a buldog, az én egyetlen jó és hü barátom.

Eszébe jutott ez a hü kutya, lapos, kemény homlokával, rövid, tömpe orrával, vicsori fogaival, aczélhideg szemével. Érezte, hogy mindenki elhagyhatja, de ez a jószág hü fog maradni hozzá mindig.

Károly kutyahitű volt, künikosz. A természete is erre utalta. Nem tudott »akarni« és örökké gazdát keresett, aki parancsoljon neki. Nevetségesnek tartott minden eltökélést, minden szándékot, minden küz-

delmet és legjobban azokat nevette ki, akik neki parancsoltak, akikben tehát volt akaraterő és akik őt céljaik érdekében ki is használták.

Csakhogy ez a kutya-filozófiája, mint minden bölcsesség, két lábon járt és minduntalan könnyen megbotlott, sőt olykor hajszál híján csaknem föl is fordult. Az ilyen válságos pillanatokban mindig az egyetlen hü barátjára gondolt, a buldogra. Mikor Pirók eloltotta a papiroslámpást, visszatért férjéhez, aki kényelmes kertiszékben ült. Fölkuporodott az ölébe.

— Te macska — mondta Károly csöndes megadással.

— Már megint ki bántott? — faggatta az asszony. Örökösen buskomor vagy. Azért mentem én hozzád férjhez, hogy mindig veled együtt keseregjek a világ rosszságán? Mondd, mi bajod? Akarom tudni. Akarom, hogy mosolyogjál. Nevezz. Bolond, aki lehorgaszítja a fejét.

— Senkisémet bántott, — felelte Károly — nevetéses volna, ha ezek az emberek bántani tudnának. Hiszen olyan neveltségesek!

— A Hajós már házat vett — felelte az asszony.

— A Hajós jelentéktelen, sőt egyenesen korlátozott eszű ember volt. A felesége ellenben szép asszony. Van abban a magyar közmondásban valami: bolondé a szerencse. [1]

— Miért? — kérdezte az asszony.

— Azért, — felelte Károly — mert okos ember csak gyáva kutya lehet. Veszíteni valója csak a bolondnak van, tehát csak ő kockáztathat és ő nyerhet. Aztán még valami van a dologban. A világon borzasztó sok bolond ember van és nagyon kevés az okos. A szerencse tehát perccentaliter is a bolondoké.

— De Baláznak is van háza, pedig neki nincs szép felesége, — vetette ellene az asszony — sőt egyenesen okos ember.

Károly ránézett Pirókra. Honnan veszi ez az asszony a legszerencsésebb érveket, amik egy künikösztet is megzavarhatnak.

Baláznak tényleg egyáltalán nem volt felesége, de annál több magához való esze volt. Gyönyörűen tudott hizelegni, hajlongni fölfelé és elnyomni lefelé. Mindenkit maga alá gyűrt és mások hátán emelkedett fel szédítően. De volt egy nagy hibája: annyira félt a pénzétől, hogy nem mert hozzája nyulni. Fukarságában még a keze is remegett. Ezt az embert nem irigyelhette Károly és szájalommal gondolt nevetéses pénzhajhászására.

— Kovácsnak már nemcsak háza, hanem földbirtoka is van — ugratta az asszony Károlyt.

A férj keserűen elmosolyodott. Kovács tényleg elvett egy gazdag özvegyasszonyt feleségül, házat, jószágot, tömérdek pénzt kapott vele, de egy héttel az esküvője után keservesen kellett tapasztalnia, hogy felesége kastélyának ablakain úgy járnak ki és be az amorózók, mint nyáron a legyek. Szegény Kovácsnak szemet kellett hunyia és az udvarlókat, kertelőket, meg egyéb szélcsapókat olybá vette, mintha kamatot fizetne velük a felesége vagyonának hasznélvezetéért. Károly egyáltalán nem irigyelte.

Pirók asszony csakhamar kifogyott érveiből. Felvonultatta már a férje összes iskolatársait, pályatársait, barátait, akik »szerencsét csináltak« és ezzel akarta ösztökélni Károlyt, hogy ne legyen »olyan szörnyen becsületes«.

— Ha még fog csalni... — tündött magában Károly és ismét a buldogra gondolt.

Ez a hü kutya ugyszólván gyermekkora óta vele volt, vele hált és átkísérte az élet mindenféle vesze-

delmes zuhatagán. Könnyű kis jószág volt, elfért a nadrágja zsebében. És ott meg sem mukkant. Néma, de hatalmas argumentum volt, amely a végén csattan...

II.

Károly észrevette, hogy Pirók nem alszik, hanem fölül az ágyában, meggyújtja a gyertyát és maga elé néz, gondolkodik.

— Mi baja? — kérdezte végre Károly, vagy öt percnyi várakozás után.

— Rosszat álmodtam — felelte az asszony — és nem merek újra elaludni. Rettenetesen álmodtam.

— Mondja el, talán ez megkönnyebbíti.

— Azt álmodtam, — felelte Pirók — hogy kihullóttak az összes fogaim, megfehéredtek az összes hajamszálai és amikor a tükörbe néztem, csontvázászott arczom meredt rám.

Kinn a kertben szél bugott és a fák, amiket kinzott, hajtogatott, keservesen nyivogtak. A szél egy-egy bősz fugája után a kutyák kezdtek szükölni, vonítani. És amikor csönd lett, a fákról hervadt levelek hullottak le zizegve.

— És tudja, miért álmodtam mindezt? — szölt Pirók asszony. — Mert már őszülök. Este, lefekvés előtt egy csomó fehér hajszálat huztam ki innen a halántékomról.

Károly nem felelt semmit. Annyira átérezte az asszony rémületét, igazságát, boldogtalanságát, hogy meg sem kísérelte vigasztalni.

Pirók pedig, amint rémes álmát és még rémesebb gondolatait elmondhatta, megkönnyebbült, elfujta a gyertyát és elaludt.

Károly nem tudta többé a szemét behunyni. Nyílt pupillával álmodott. Ugy érezte, mintha vonaton ülne, amely mind őszibb tájak felé robog. Később már egészen jéggé fagyott, halottmerek világokba jutott, egészen egyedül érezte magát és csak a hü, aczélszürke eb csaholt mellette, a buldog.

Farkaszemet nézett vele sokáig, mintha a végső leszámolásra készülne.

— Becsületesen, egyszerűen, tisztán élni: a legnagyobb önzés.

Pirók asszony már mélyen aludt, oly mélyen, hogy lélekzetvétele sem hallatszott. Károly egészen egyedül érezhette magát. Nem is mert az asszonyra nézni, mert érezte, hogy ez a nő áldozat, akit megcsalt.

— Meddő voltam, — sóhajtott föl Károly — mint egy szent, akit nem közelíthet meg a gyöngeség démona. És minek köszönhettem ezt a konok állhatatosságot, ezt a gyűlöletesen rideg erőt?

A buldog halk vakkantással jelentkezett: »Nekem«.

Gunyos aczélszürke szemét egyenesen rászögezte Károlyra, mintha mondaná: »Gyöngé voltál egész életedben és egészen rám bízad magadat, én vezetlek. Most a végén itt vagyok melletted egyedül és várom parancsaidat. Rendelkezz velem«.

— Hát jöjj — fohászodott Károly. És a cinikus, hideg zseb-ebet odaszoritotta forró halántékához. A kutya alázatosan, engedelmesen simúlt hozzá.

— Ha egyet vakkan, — gondolta magában Károly — mindennek vége...

Az asszony hirtelen felsóhajtott álmában.

Károly erre gyorsan visszatette a buldogot a helyére.

Az asszonyról egészen megfeledkezett. Egyszerűen kifelejtette számításából.

— Hagyjam tovább is élni? — tündött magában — vagy bocsássam reá a buldogot, hogy marja halálra?

Megérdemelné szegény asszony, hogy tudtán kívül szabaduljon meg minden eljövendő szenvedéstől. És miért ne én szabadítsam meg, aki vesztét okoztam?

A buldog ismét gunyosan tekintett rá az éjjeli szekrényről: »Nincs erőd, — vigyorgott — hiszen remeg a kezed, pedig még fel sem emeltél«.

Károly csak most látta világosan, hogy mi történt. Egyetlen, hü kutyája már nem kezes többé. Nem simúl hízkelve a tenyerébe. Nem veti rá többé biztatóan a szemét. Csak vigyorog alattomosan, mint a gonosz kutya, aki elhagyta a gazdáját.

— Mi történt? — ijedt meg Károly és az utolsó érvet, az utolsó menedéket is kiejtette a kezéből. Ez is megrozsdásodott az idők folyamán. A buldog nem akart megvakkanni.

— Hát így éljek tovább? — riadt fel Károly örökösen magam előtt lássam az élő szemrehányást, hogy megcsaltam, rászedtem valakit, aki bízott bennem?

És megmaradt, utolsó erejével az ajkához akarta emelni a buldogot...

Másnap reggel az asszony ott állt a toalett-tükre előtt és megint kiszedett három jéghideg fürtöt a hajából. Az orcájára festéket kent fel, amely többé nem adja vissza a leáldozott nap szüzi fényét. A ránczait törülte, simogatta; a gondok szarkalábait, amiket többé semmiféle szépirással sem lehet kijavítani.

Károly csak nézte, néha összeborzongott, de már nyugodtabban gondolkodott.

— Valamikor azt hittem, hogy enyém az igazi élet. Most azt látom, hogy közömbösen mentem el mellette hü kutyámmal és csak most kezdem megbecsülni, amikor már fogytán van.

Pirók asszony hátrafordult.

— Maga még mindig szomorú, levert?

Károly csöndesen felelt:

— Már nem...

Az asszony szeme hirtelen megakadt a buldogon?

— Hát ez mi?

És rémült pillantásokat vetett rá.

— Ne féljen tőle, — szólt Károly — régi, hü háziállatom volt, de az éjjel kimult. Már vakkanni sem tud.

Az asszony most már fel merte venni a kezébe, hogy közelebről megnézzze. Csak egy rozsdás, rossz Browning volt.

Krónika II.

A megfordított Pyrrhus.

— *julius 17.*

Zeppelin gróf kudarczáról beszélnek a lapok. A mindnyájunkban ott bujkáló ős-káröröm hol leplezetlen vigyorgással, hol képmutató »ejnye no«-zással konstatálja, hogy a német gróf, akinek a neve, a szerencsétlenül hangzó neve feltétlenül a rángatózás, vonaglás érzését kelti fel minden, csak kissé is fogékonny idegrendszerben, tehát: hogy Zeppelin gróf ismét kudarczot vallott a repülőgépeivel.

Igen, kudarczról beszélnek. És erre az öreg Pyrrhus, a regés barbár király szép csöndesen átfordul a koporsójában a másik oldalára és lelkiismerettől többé nem háborgatottan aluszsza tovább örök álmát. Mert immár megnyugodhatik. Ha őt ama sikon, amelynek Bo-rovszky Samu bizonyosan tudja a nevét, én azonban

már elfelejtettem, nem az a diadal éri, amelynek a láttára felsóhajtott, hogy: »még egy ilyen győzelem és akkor kampecz«, hanem olyan vereséget tud kivívni az ellenfelein, aminőt Zeppelin gróf kapott az elemantumoktól és a saját gépétől, akkor ma alighanem más színeket használna Kogutovicz Manó Európa térképének a megfestésére.

A Zeppelin 14-iki és 15-iki fel nem szállásában kudarczot csak az az ember láthat, akinek a kezében még soha nem volt az a félig késből, félig ollóból összekonstruált szerszám, amivel konzerves bádogdobozokat lehet rendkívül ügyesen és egyszerűen felnyitni, de amivel az ember, mikor először használja, feltétlenül a saját kezét vágja meg és egészen bizonyosan a tulajdon mellényét föcsöli össze. Vagy az, akinek még soha nem esett a fejére a hevederen járó bádog ablakrolló, avagy pedig az, aki még sohasem vágta földhöz ádáz elkeseredéssel az amerikai öntöltő tollat, amely legelőször nem a papirosra ir, hanem a man-csettára.

Kudarczról beszélnek, de máris érzed, ugy-e olvasóm, hogy kudarczról csak azok beszélhetnek Zeppelin esetével kapcsolatban, akik még nem tudják, hogy az anyagnak, a tárgyagnak, különösen pedig az ugynevezett szerszámoknak is van lelke. És — antropocentrikus szögeltből nézve — mindannyinak gonosz, furfangos, ármányos a lelke. Mind védekezik, vagy sunyit, vagy fellázad nyiltan, de dolgozni kezdetben egy sem akar és nem is dolgozik addig, amíg meg nincsen szelidítve. És a matéria szolidáris is egymással, segíti egymást az ember ellen. Ha a crown hummer dobozának a bádoga már engedne, jön a rák sós leve és a szemed közé fecskendez, ha a tinta már engedelmesen folynék, megembereli magát a szálkavékony üvegcső és lyukat fur a papirosba. Szeretik egymást az anyagok, a készülékek, a szerszámok és összetartanak az ember ellen. És nem az emberi ész kudarczát, hanem ennek a megállapításnak az igaz voltát jelenti az, hogy Zeppelin megint nem tudott felszállani. Még ama dafke-napon, július 14-én sem, amelyet azért választott ki, mert hogy az a francziák nemzeti ünnepe és mivel egy évvel ezelőtt ugyanezen a napon szállt fel Lebaudy, a franczia, a »Patrie«-val. De, megállapítva a tényeket, térjünk át a bizonyító eljárásra.

Tudjátok-e, hogy miért volt július 13-án olyan abnormis meleg, aminőt évek óta nem észleltek? Azért, mert a gáz már Gay Lussac óta engedelmessékedik annak a törvénynek, amelynek minden más anyag is alá van rendelve, — kivéve az átázott csizmát. Az átnedvesedett csizma, ha a meleg kályha mellé teszed, vargát ránt, vagyis úgy összetöporodik, hogy nem megy rá többé a lábadra. Ellenben minden más elemtársa egyképpen viselkedik a temperaturával szemben: melegben kitágul, hidegben összehúzódik. A gáz is ezt cselekszi. De nem szabad elfelejteni, hogy a gáznak ugynevezett negatív sulya van, vagyis hogy könnyebb a levegőnél. Hiszen ezen alapul a léghajózás.

Már most, a július 13-iki hőségben a gáz ugy kitágult, olyan ritkává lett, hogy a térfogatához képest megcsökkent a *negatív* sulya. Vagyis vesztett a felhajtó erejéből. Mivel pedig a Zeppelin léggömbjébe, ha jól emlékszem, több mint tizenegyezer köbméter gáz fér bele, ez a veszteség igen tekintélyes nagyságra szökött.

És tudjátok-e, hogy miért törött el az első napon a Zeppelin motorjának éppen a hűtőkészüléke? Mert a hűtőkészüléknek magához a repülés elméletéhez tulajdonképpen semmi köze sincsen. A repülés lehetőségének az egyenlete már a $2 \times 2 = 4$ bizonyosságával meg van állapítva és ennek az egyenletnek az igaz voltához, sőt a gyakorlati megvalósításához sincs szükség semmiféle hűtőkészülékre. De mivel ma még a repüléshez szükséges erőt, arányban a felemelhető sulylyal csak benzinmotor segítségével kaphatjuk meg és mivel a benzinmotornak nem lényeges, de mégis szükséges kelléke a hűtőkészülék: tehát a Zeppelin léghajóján nem valami lényeges rész romlott el, nem a csavar törött el, nem a ballon pukkadt szét, hanem felmondta a szolgálatot egy — mellékkörülmény. Egy semmi, egy a számításban teljesen elhanyagolható részlet, egy olyan szerszám, amelynek százezer iker-társa funkcionál az automobilon kifogástalanul és tökéletes megbízhatósággal. Miért? Azért, hogy ha már a léggömb olyan tökéletes, hogy szét nem pukkanhat, hát akkor pukkadjon maga Zeppelin. Az aprólékosság szekaturája ez, a tárgyának az a kiirathatlan törekvése, hogy ha már úgy le vannak győzve, hogy katasztrófa-erőt kifejteni képtelenek, akkor apró bosszantásokkal, bolhacsipésekkel, forradalom helyett szakszervezeti eljárásokkal mutassák meg az embernek, hogy milyen gyarló.

Aki még soha pont akkor nem ült rá az ujon feszített padra, amikor legelőször volt rajta a fehér flannadrágja, akit még soha akkor nem ért az utczán az eső, amikor a vadonatuji czilindere ragyogott a fején, az beszélhet a Zeppelin gróf fel nem szállásáról olcsó csufolódással és láthat az esetében kudarcot. De ha csak kissé mélyebben nézünk, egészen más valami ötlük megdöbbenő nagyszerűséggel a szemünkbe.

És ez a más valami: a hetven esztendő ember. Micsoda minden Mercedes-motort hitvány kis zakatoló kávégéppé tévő energia az, micsoda bámulatos megnyilatkozása a természet igaz, tehát feltétlenül diadalra született erejének, ami ennek a hetven esztendő embernek a fejében zug. Ennek az embernek a fejében, aki ötvenhárom esztendő korában tökélt el magát arra, hogy meg fogja csinálni a kormányozható léghajót. És dolgozott, ellenére a kikaczagásnak, ellenére a vagyoni romlásának, a tudományos és katonai nagyképüsködésnek, a részvétlenségnek, vagy — ami ennél is keservesebb — a mások sikerének, ellenére még a szerszámok lelkében megnyilatkozó pokloknak is.

Benedek tábornagynak egyik legnagyobb dicsőségéül jegyezték fel, hogy a porosz hadjárat valamelyik ütközetében egymás után háromszor birta rohamra vinni a kétszer visszavert Dom Miguel-bakákat. Nos,

a Dom Miguelek elvégre is debreczeni fiuk voltak, tehát a világ egyik legkitünőbb katonaanyagából valók, de Zeppelin a vadidegen, sőt ellenséges anyagból négy-szer konstruálta meg újra meg újra a léghajóját. És megcsinálta végre — mert egészen bizonyos, hogy a Zeppelin-gömb kormányozható — nem az élete delén, nem a nagy alkotások, nem a kitartás, a szivóosság korában, hanem hetven esztendő vésésére.

Ilyen embereket csak germán tölgyfából lehet faragni. Ilyen ember volt Bismarck, aki negyven esztendő koráig csak vadászott, pipázott és sört ivott és akkor fogott hozzá az egységes Németország megalkotásához, amikor mi már pihenni vágyunk és érezzük, hogy az életünk munkája be van fejezve.

Ezt kell meglátni a Zeppelin esetében, nem azt, hogy a hűtőkészüléknek hitvány volt a reze. És ha megértitek a hetven éves Zeppelint és ha tudjátok magatok előtt látni ezt a vén daliát, amint felnéz a felhők közé, akkor a ti lelketekben is megderül az igazság: a levegő meg van hódítva.

Paganel.

Manon.

Manont becsalták a diáktanyára,
Az ingyen-lányt, a kóczos kis cigányt.
Csipője rezgett, hintázott a melle,
Tilos, hamiskás nótát énekelve,
Hangos nagy kedvvel jóestét kívánt.

Manon betoppant a diáktanyára
S körülvették a czingár, vig fiuk:
„Adj’ Isten, hűgám, szent Szilveszter-estén!”
„Adj’ cigarettát!” — pattog vissza hetykén.
„Gyujs rá, Manon. Ma minden jó kijut.”

Piros gőz torpad az asztal fölött,
Kinn hull a hó, fehér az utczasor.
„Tapsolj, Manon! halod: nyerit a sátán —
Koczog a lóláb, halált visz a hátán,
Tapsolj, Manon, tapsolj! no, itt a bor.”

Manon pilláin gyilkos tűz remeg:
„Sohase volt még ilyen vig napom!
A két karom két ölelő keresztfa —
Aki megríkat... halálfa lesz ma!”
— „Éjféli előtt te sirni fogsz, Manon.”

Tánczol Manon az asztal tetején.
„Halod a nótád, kóczos kis cigány?”
Száll a vonó, a szűk tanyára csend ül,
Gyászinduló bűg, a húr nyögve pendül:
Lehajtott fővel sír a kurtizán...

Felczihelődik a diáksereg.
„Kisérj el, Manon, kóczos kis kokott!”
A lány vihog, a csürhe messze nyelvel
S megszólal egyik akadozó nyeltyvel:
„... Fiuk... baj lesz... Manon egy kést lopott...”

Emőd-Tamás.

Krónika III.

A kifosztottakért.

— *julius 17.*

A magyar igazságtevésnek és erkölcsi felbuzdulásnak furcsa fejezete kezdődik ott, ahol a bünösöket már csak diplomáciai beavatkozásra üldözik. A germán lándzsával kellett a mi erkölcsünk bivalybőrét megszurkálni, hogy nagyot morogjunk azon, ami körülöttünk történik. Amíg csak magyar állampolgárokat fosztott ki a börzei bizományosok leleményessége, dehogy is szakadt meg a szivünk az áldozatok jajgatásától. Pedig voltak magyarok is jó egynéhányan, akik ugyanugy szerettek volna meggazdagodni, mint a németek. A Bérczi Béla gazdátlanul maradt íróasztalának a fiókja mondhatná meg, hogy hány tönkretett magyar állampolgár sóhaja rekedt meg abban a fiókban. Akták igazolják, hogy már négy évvel ezelőtt hangzóttak fel az első panaszok, amelyek a börzei bizományosok garázdálkodásai ellen kerestek menedéket Bérczi rendőrtanácsosnál. Nagyon igaz, hogy a Bérczi fogadószobája rossz menedékház volt olyanoknak, akik már kifosztva kerültek oda. De hisz éppen az a baj, hogy Bérczi is el tudta és el merte altatni a maga lelkiismeretét, mert akkor még nem kellett attól tartania, hogy odakünn felháborodik a közhangulat s benyit a fogadószobába. Azóta változott a helyzet. A fogadószobák küszöbén Germánia asszonyosság ül s beprotégálja a maga fiait. S mialatt a német honfú besétál, az ajtóréson vele együtt beosonhat egy-egy magyar is. Innen van az, hogy még ma is tömérdek a német sóhaj, de magyar nyöszörgést csak elvétve hallunk.

Áldassék Germánia, hogy a magyarok patrónusává szegődött. Kissé fáj ugyan, hogy a mások protekciójára szorultunk, de mégis elfogadjuk a mentő kezet, mert nélküle sohase tudtuk volna meg, hogy a magyar és a német miféle közös faji tulajdonságokkal áldattak meg. Az ember mindig örül, ha előkelő rokonságot tud felfedezni s bizony sokszor szívesen fedez fel magában hibákat is, ha velük az előkelő családdal való rokonságát bizonyíthatja. És azért esik jól a felfedezés, hogy a magyar is van olyan hunczút, mint a német. Mi ugyanis egyformán szédelgőknek tartjuk azokat, akik olyan üzleti összeköttetésbe lépnek egymással, mint a pesti bankbizományosok, meg a német katonatisztek. A mi különös erkölcsi érzésünk azt mondja nekünk, hogy nem korrekt ember, aki egy bizományossal olyan üzletet akar kötni, amelytől máról holnapra meggazdagodhatik. A korrekt ember futóbolondnak nézi azt, aki a brassói celluloid-részvények mellé ezres bankókat, pesti palotákat és bácskai ezerholdasokat ígér nyereségül. S ha mégis az az impressziója, hogy nem bolonddal áll szemközt, gyanút kell fognia, hogy talán szédelgővel van dolga. De hallotta valaki, hogy akadt már ember, aki a tébolydába telefonált volna, amikor egy minimális kockázat fejében horribilis

haszonnal kecsegtették? Vagy kerül-e arra példa, hogy azokat, akik ily tolakodó módon a zsebünkbe akarják gyömöszölni a százezreket, átadtuk volna a sarki rendőrnek? Mindnyájan lelkifurdalás nélkül állottuk az üzleti feltételeket. Akit bolondnak néztünk, annak a bolondultságát akartuk kiaknázni a magunk javára. Örültünk, hogy akadt végre egy bolond, akin meggazdagodhatunk. Így okoskodtak a németek, oroszok és magyarok. Valamennyien egy olyan emberen szerettek volna élösködni, akit bolondnak kellett tartaniok. Bolondnak vagy szédelgőnek. Csakhogy korrekt ember nem fogad el ajándékot a bolondtól és nem experimentál a szédelgővel. Főképpen pedig nem akkor szalad a rendőrségre, amikor a pénzét már elvesztette. A bolondot futni hagyjuk, a szédelgőt feljelentjük. De játszani azzal a lelkiismeretaltató rezonirozással, hogy a bolond majd csak akkor lesz gazember, ha elveszítjük nála a pénzünket, semmiképpen sem fair dolog.

Nincs eszünkben, hogy a Lorántok ravatalánál védőbeszédet mondjunk. Csak a sajnálkozást és felháborodást akarjuk kissé lehüteni azokban, akik szeretnek ártatlan áldozatokon keseregni. A börzei üzletek körül nincsenek ártatlanok, mert minden játékos a partner butaságára és a saját zsványságára spekulál. A zsványság mindkét félnél az egyetlen befektetett tőke. Mindegyik magát hiszi a nagyobbik tolvajnak s ahol két ilyen gentleman egymásra ront, miért jajduljunk fel a megfeszített ártatlanság nevében?

Hagyjuk aludni a lelkiismeretet ezután is. Magyar szokás az akut erkölcsi felháborodás és ugyancsak a mi legsajátabb jellemvonásunk, hogy a halál beálltával mindig megtaláljuk az orvosságot, amelytől a beteg meggyógyulhatott volna. Van ebben is valamelyes haszon, de hogy most az egész országot azzal az orvossággal akarjuk hizlalni, melylyel talán csak az elhalt betegnek használhattunk volna, ez merő kuruzslás, javasasszonykodás. Az igazságszolgáltatás nem rendezkedhetik be olyformán, mintha az ország egész lakossága félkegyelmű lenne. A hülyék számára a hülyék intézete való s aki itt künn jár közöttünk s részt vesz a társadalmi munkában, ne kérjen magának olyan jogokat, aminőket csak félkegyelműek kaphatnak. Aki a szabad rendelkezés jogát követeli magának, viselje e jog előnyeivel annak hátrányait is. De e jog korlátozását kérni olyképpen, hogy a rendelkezésem semmisnek nyilváníttassék, mihelyt e jogommal élve ostobaságot csináltam, ez valósággal külön prémiuma lenne az ostobáknak. S hát van abban ráció, hogy egy állam az ostobaságot így konzerválja?

Ugyanez szól ama bizonyos zsványságra is, mely máról holnapra a maga tizkoronás befektetésével ezeket akarna a börzén vagy akár a fogadóirodáknak szerezni. Az ilyen egészségtelen, zsvány-hajlamokat úgy védeni, hogy a nagyobbik és agyafurtabb szédelgőt letiporjuk, s a gyengébbet mint szerencsétlen áldozatot glorifikáljuk, ez megint csak a káros hajlamok istápolása és dédelgetése. A társadalom érdeke, hogy az ilyen hajlam kipusztuljon. A gyöngébbet kiirtja az erős,

az erős pedig elsovad, mihelyt nem lesznek gyöngék, akikből táplálkozhatnak. A kiválás proccesszusa jól elvégzi majd a mi dolgunkat: A hülyék és zsványok féltékeny gyámolítására semmi szükség, mert nálunk is, máshol is van belőlük elég.

Lynkeusz.

A számbőr.

— Regény. —

(3)

Irta: HONORÉ BALZAC.

Mieris hófuvásos képei előtt dideregve állt meg, Salvator Rosa csataképei meg harczos kedvre hangolták. Megsimogatta egy illinoisi tomahawk bárdját s szinte nyakán érezte az irokéz skalpolókést, mely tarkójától a homlokáig kört kanyarít, hogy a feje bőrét lerántsa. Annál jobban elbájolta azután egy középkori háromhuros hegedű, mit esdő bőkkal nyújtott át a lovagvár ifju nagyasszonyának, s az édeskés hangok lágy melódiája mellett szerelmet vallott neki a pupos kandalló homályos árnyékában, hol sejtelenesen mosódott el az igent rebegő hölgy szemérmes megadása.

Megkapta lelkét minden gyönyör, minden fájdalom, mohón kapott a lét minden megnyilvánulása után, pazarul szórva érzéseit e holtakra, melyeknek rég elhangzott lépései úgy kongottak vissza lelkében, mint Páris zaja a Notre-Dame tornyainak falán.

Fölfelé haladóban a lépcsőn, mely az első emelet termeibe vezetett, lépten-nyomon, minden lépcsőfokon valami fogadalmi paizs, fegyverzet, templomi ötvös-munka, vagy fából faragott szobormű ötlött a szemébe. E csodálatos formák, a nagyszerű alkotások meghódították a halál és az élet mesgyéjére jutott lelkét, s úgy haladt közöttük, mint az alvajáró. Úgy érezte, hogy ő is olyasvalami, mint ezek a kuriózus halmik, nem egészen halott, de valóban elevennek sem mondható.

Az új tárházakba beléptek a nap már hanyatlóban volt; de mintha itt még a fény is fölösleges lett volna, a ragyogó arany és ezüst portékák roppant tömegében. Az emberi hóbort e nagyszerű vásárján ott heverték a tékozlók kincset érő díbdábjai, kik milliókat dobálva ki az ablakon, végül is valami padlásszobában haltak el. Egy százezer frankért vásárolt és száz souért elkótyavetyélt *écrivain* ott gunnyasztott valami fufangos lakatmú mellett, mely valamikor fölrhetett egy király váltságdíjával.

Itt látszott meg csak igazán az emberi nem az ő nyomorúságának minden pompájában, szédületes kicsinységének minden dicsőségében. Ime ott ama ébenfasztal, a véső-faragó művészet tökéletes remeke, melynek Jean Goujon rajzai nyomán adtak alakot, s mely esztendők verejtékes munkájába került. Potomságért vesztették el, mint a tüzelő fát. S egymás hegyin-hátán, a zugban, mennyi értékes butornemű hever.

— Milliók hevernek itt! — kiáltott föl a fiatal ember, mikor végére jártak a termék hosszú sorozatának, melyeknek stukkóit a múlt század művészei faragták, aranyozták.

— Milliárdok inkább — toldotta meg a pufók képű fiu. — De még ez nem minden; fönn, a harmadik emeleten, ott van csak sok látnivaló!

Az ismeretlen követte vezetőjét, s a negyedik csarnokban hol egy Poussin-kép ragadta meg a tekin-

tétét, hol Michelangelónak valamely remek szoborműve, hol Claude Lorrain elragadó tájképei, hol valami Gérard Dow, mely olyan volt, mint egy kiszakasztott oldal Sterneből, hol Rembrandtok, Murillók, byronian sötét szinezésű Velasquezek; majd antik domborművek, metszett agátkövek, csodaszép onixok!... A munka csömöréig sok munka; a művészet megutálásáig sok remekmű. Elhaladt egy Rafael Madonna mellett, de eltelt már Rafaellel. Correggióknak egy képét még csak tekintetre sem méltatta. S alighogy elmosolyodott egy megbecsülhetetlen értékű antik porfir-vázán, melynek körülfutó faragványai a lehető leggroteszkebb szabados-sággal, valami Corinna mulatságára, Priapus isten római ünnepét ábrázolták.

Ötven eltűnt század romja sulyosodott a lelkére; beteggé tette ez a sok emberi gondolat; elbénította e roppant fényűzés, meg ez a töméntelen remekmű, s elszoritotta a szívét, hogy egyre megújodva, egymásból születve, minden lépte nyomán úgy meggyötrik, mintha valami gonosz szellem szülöttei lennének.

A modern kémiához szeszélyeiben olyannyira hasonlatos emberi lélek nem kever-e vajjon önmagának rettentő mérgeket gyönyöreinek, erőinek és gondolatainak hirtelen összelegyítéséből? Nem vész-e el sok ember, mintha villám sujtotta volna, valami erkölcsi marósav erejétől, mely belső világán hirtelen előmlik?

— Mi van abban a szekrényben? — kérdezte, ujjával egy hatalmas, acajou-fából faragott, ezüst lánczon függő faliszekrényre mutatva, mikor más terembe, a dicsőség, emberi erőfeszítés, eredetiség és gazdagság egy új tárházába léptek.

— Kulcsa az urnál van — mondta titokzatos ábrázattal a tömzsi legényke. — Ha óhajtja megtekinteni a képet, készséggel elébe járulok az urnak.

— Elébe járul! Tán bizony fejedelem a maga ura? — Azt már magam sem tudom — válaszolt a suhancz.

Egymásra tekintettek. Mindkettő meglepetten. A legényke a hallgatást óhajnak magyarázván, kiesett a teremből.

V.

Belévetették-e már magukat valaha a tér és idő végtelenségébe, Cuvier geológiai műveit olvasván? Lángeszének nyomán lebegtek-e már a múlt feneketlen örvénye fölött, mint valami varázsló vasmarkában? Mélyebbről-mélyebbre, rétegről-rétegre haladva, a Montemátré kőbányái alatt, vagy az Úral palái közt, az antidiluvialis állatok megkövült maradványainak szemlélésekor elrémül a lélek, mert esztendők milliárdjai nyílnak meg előtte. És elébe tárulnak a letűnt népek és fajok milliói, melyeket a fogyatékos emberi emlékezet rég kivetett magából, de amelyeknek hamvaiból tellett ki az a glóbuszt borító kétlábnyi föld, mely kenyeret és virágot terem nekünk.

Nem Cuvier-e a század legnagyobb poétája? Lord Byron is jól végezte a maga dolgát; de a mi halhatatlan természetkutatónk porló csontokból világokat rekonstruált, Cadmusként fogakból városokat épített meg újra, néhány kőszéntörmeléből erdőket népesített be a zoológia csodáival, s egy mammuth lábszárcsontjában megtalálta az ősvilág óriásait. Költő még a 'számjaival is, s fölséges tud lenni még akkor is, mikor csak egy zérust illeszt a hetes mellé. Bűbájos ígék mormolása nélkül kelti életre az enyészetet; föltur egy kőzetet, s lenyomatot véve észre rajta, csak annyit mond: »Nézzétek!»

A márvány életre kél, a halál megelevenedik, a világ szemünk elé tárul! Számtalan gigászi szörny-

dinasztia után megjelenik végezetül az ember, degenerált származéka egy roppant arányu típusnak, melyet talán maga a Teremtő sujtot le. E retrospektív szemlélődésben föllekesülve, e vézna emberfajta, e tegnapi sarj, áthatolhat a káoszban, s megpillanthatja a világegyetem multját egész forrongó mivoltában, mint valami retrógrád Apokalypsiszt.

Mikor ez ember szavára fölmerül előttünk e megdöbbenő föltámadás, mily nyomorult semmiségnek tűnik föl előttünk az arasznyi lét, ez a kenyérmorzsa, melyet konzul vetettek nekünk a minden szférákkal közös, névvel nem nevezhető végtelen valamiből, amit mi, emberi nyelven, Időnek mondunk! Ennyi világ romjainak szemléletétől lesujtva, eszünkbe ötlük, mire is való hát a dicsőség, a gyűlölet, a szeretet, s érdemes-e az élet kinjót magunkra vennünk egy felfoghatatlan, soha meg nem érthető jövődóért? Holtak közt járva, holtá leszünk mi is, s csak akkor ocsudunk föl a jelenre, mikor benyit az inasunk és jelenti: »A grófné azt üzeni, hogy szívesen látja a nagyságos urat«.

A nagyszerűségeknek e szemlélete, mely lelki szeme elé varázsolta az egész mindenséget, nagyon levette a fiatal embert; inkább kívánta a halált, mint valaha. Leroskadt egy curulisi székre s tétován jártatta tekintetét a multak panorámájának e fantazmagóriáin. A képek kibontakoztak előtte, a Madonnák rámosolyogtak, s a szobrok az élet színeit öltötték magukra. Agya lázas volt már s a homály csalóka árnyaiban tánczra kerekedett előtte minden. A kis porcellán torzfigurák nyelvüket öltögették rá, s a festett alakok sűrűn pislogattak felé. Valahány csak volt abban a teremben, az mind lábrakelt, sétára indult, ficzánkolt, bokázott, kecsesen bókolt vagy nagyképüsködött, ahogy éppen uri magához illett. Valóságos blocksbergi éjszaka volt, méltó ama szellemi gyülekezethez, melyet hajdanán Faust látogatott meg, a doktor.

Hanem azért ezek a jelenségek, kétségtelenül a kimerültség, a szemidegek tulfeszítésének szülőttei, nem borzasztották meg az ismeretlent. Az élet borzalmai tehetetlenek az olyan lélekkel szemben, mely már a halál borzalmaival enyeleg. Inkább még részesévé szegődött e lelkiállapot felidézőinek s mosolyogva nógatta őket mennél bizarrabb kavardásra. Összekuszálódtak előtte, de ébren tartották benne az élet tudatát.

Oly mélységes csönd volt körülötte, hogy ábrándozásba merült, mely fokozatosan az egyre növekvő homálylyal, mind sötétebbé, komorabbá lett. Egy bucsuzó alkonyi sugár vörösen derengve küzdött még a leszálló éjszakával. Hirtelen fölkapta a fejét, és sejtelmesen, alig-alig megvilágított csontvázat pillantott meg, mely mintha jobbra-balra ingatta volna koponyáját:

»Nem kellesz te még a halottaknak!«

Végigsimitotta a homlokát, hogy elüzze magától az álmot, s hirtelen valami hűs szellő csapta meg. Olyasvalamit érzett, mintha valami bozontos test suhant volna el az arcza mellett. Megborzongott. A tüstént rákövetkező tompa koppanás az ablaktáblán meggyőzte róla, hogy ez a fagyos simogatás, ez a sirra emlékeztető hűvösség valami szálló denevértől származhatott.

Az alkony utolsó derengésében még egy pillanatra meglátta a körülötte nyüzsgő fantómok bizonytalan körvonalait, azután elmerült minden a fekete éjszakába. Az éjszaka, a halál órája elérkezett.

Jó darab idő telt el ezután, mely alatt nem volt egyetlen világos fogalma sem a földi dolgokról, már akár azért, mert mély álmodozásba merült, akár azért,

mert urrá lett fölötte az álom, s elnyomta annyi fardalom és annyi szivethasogató gondolat után.

Egyszerre mintha valami rettentő hang szólította volna nevén. Ugy fölriadt, mint ahogy lidércnyomásos álmunkból riadunk föl, mikor hanyatt-homlok zuhanunk a feneketlen mélységbe. Lehunyta szemét: elkápráztatta a hirtelen rátüző élénk világosság. Vöröses fénykör sugárzott rá a homályból, s a fénykör közepontjában egy összetöpörödött öreg embert látott állani, aki egyenesen felé irányozta a lámpavilágot. Nem hallotta belépni, meg se szólalt, meg se rezzett.

Volt valami boszorkányos ebben a jelenségben. Még a legrettenthetősebb férfi is megremegett volna, hogyha álmából fölriadva hirtelen maga előtt pillantja meg. Mintha valamelyik idevetett szarkofágból kelt volna ki.

Hanem a szeme, a mozdulatlan jelenség szeme oly csodálatosan fiatalos lobogással tekintett rá, hogy nem látott benne többé természetfölötti rendkívüliséget. Abban az elsuhanó, rövidke időközben azonban, mely teljes felocsudásáig tartott, mégis csak élt benne a Descartes ajánlotta bölcs kételkedés, s legjobb szándéka mellett sem tudott fölibe kerekedni ama megfejthetetlen érzéki csalódások egyikének, melyeknek titkait nagybüszkén még csak fürkészni is átalljuk, vagy tehetetlen tudásunkkal egyenesen képtelenek vagyunk elemezni.

VI.

Képzeljének el egy szikár, ösztövéaggastyánt, fekete bársonyköntösben, derekán vastag selyemzsinórral övezetten. A feje bubján ugyanolyan fekete bársonyból való kis sapkát viselt, mely mögül hosszú fehér hajfürtök kandikáltak elő, homloka körül szabályos keretet képezvén. Köntöse úgy elburkolta egész testét, mint valami hatalmas szemfedő. Emberi formáiból nem is tűnt ki alóla egyéb, mint keskeny, halovány arcza. Ha nem látszott volna a fiatal ember arczába világító lámpát tartó csontig aszott karja, mely inkább valami szövettel leborított karónak tetszett, olyan lett volna ez a halovány arcz, mintha csak egy tetetlenül függene a levegőben. Hosszu, hegyben végződő szürke szakáll borította e bizarr jelenség állát, hasonlatossá téve ezáltal ahhoz a tipushoz, melyet művészeink Mózes ábrázolásában annyira szeretnek követni.

Ajka oly színefakult, annyira keskeny volt, hogy vonalát csak a legtüzetesebb vizsgálódás után lehetett fakó ábrázatában észrevenni. Széles, fölbarázdolt homloka, sápadt, beesett arcza, apró, szigoru tekintetű zöld szeme, a pillák és szemöldök teljes hijjával, olyanféle benyomást tett az ismeretlenre, mintha Gérard Dow *Aranyfontoló*-ja lépett volna ki a keretéből. Arczának egész redőzete, s a halántékáig futó barázdák szinte képére irták, hogy e furfangos inkvizitor előtt nincsen az életnek titka. Ezt az embert nem lehetett rászedni; meg volt az a nagy adománya, hogy belelásson még a legrejtettebb vesékbe is. A föld minden nemzetének tudása, bölcsesége éppen úgy oda volt írva a hideg homlokára, mint ahogy porlepett raktáraiban föl volt halmozva a világ mindennemű alkotása. Le lehetett róla olvasni egy Isten fölséges nyugalmát, aki mindent lát, vagy göggé kövült erejét egy embernek, aki már mindent látott.

Valami fejtő, két merőben ellentétes kifejezés hatása alatt, két ecsetvonással tetszése szerint alakíthatta volna át képét az Örökkévaló képemásával, vagy Mefisztófelesz vigyorgó ábrázatává, mert egyaránt föl-lelhette volna homloka körül a mindenhatóságot, a maró gunyt pedig a szája szögletében. Szédületes hatal-

mával megörölvén minden emberi szenvedést, mintha kiölte volna a föld minden örömét is a szívéből. A halálra szánt megremegett arra a gondolatra, hogy e vénség magasabb szférát lakott e világban, s egyedül lakta; örömei nélkül, mert nem voltak többé illúziói és fájdalom nélkül, mert nem ismerte többé az élvezeteket. Az agg mozdulatlanul, szilárdan állott, mint valami csillag a sugárzó ködgomoly közepén. Valami kifejezhetetlen szelid csufondarossággal ragyogó zöld szemével mintha a szellemi világot járta volna be sugaraival, mint ahogy lámpájának sugarai e rejtelmes kincsesházat járták be.

Ilyen volt az a rendkívüli jelenség, mely a fiatal embert a halál sötét gondolataiból, s fantasztikus rémlátásaiból rezzentette föl. Ha megdöbbsent, s egy pillanatra holmi dajkamesék villantak át az agyán, csupán a rásulyosodó komor gondolatoknak, fölzaklatott idegeinek tulajdonítható; bódult volt és mámoros, s olyanféle kínos gyönyörűség fogta el, mintha ópiumtól részegült volna meg.

Ez a vízió Párisban, a Quai Voltaire-en, a XIX. században lepte meg, olyan helyen és időben, hogy boszorkányságról szó sem lehetett. Szomszédjában annak a háznak, melyben a francia hitetlenség atyauristene halt meg, ő, Gay-Lussac és Arago tanítványa, ki fitymálva nézte a szemfényvesztők hókuszpókuszait, bizonyára csupán csak valami poétikus önámításba merült, ami olyannyira kedves nekünk, mikor a kétségbeejtő valóság elől akarunk menekülni. Megremegett e világosság és ez aggastyán láttára; csodálatosan nagy hatalomnak a sejtelve kapta meg a lelkét; hanem azért ez az érzés a maga valóságában mégsem volt egyéb, mint a mi Napoleonnal szemtől-szembe mindannyiunkat elfogott, s valamely dicsőséggel övezett ragyogó lángelme jelenlétében bármikor elfog.

VII.

— Rafael Krisztus-képét óhajtja látni, uram? — kérdezte udvariasan az aggastyán. Mintha ércz csendült volna meg, olyan átható, olyan tiszta volt a hangja.

Lámpáját egy csonka oszlop tönkjére helyezte, úgy hogy egész világossága a faliszekrényre essék.

Krisztus és Rafael, e szent nevek hallatára a fiatal ember arcán hirtelen őszinte érdeklődés mutatkozott, a mit kétségkívül el is várt tőle a kalmár, ki tüstént megnyomott egy rugót. Az acajou fedőlap zajtalanul eresztékébe siklott és rejtett vászna az ismeretlen elébe tárult. E halhatatlan alkotás megpillantásakor elfeledte rémlátásait, káprázatait, egészen fölocsudott emberi mivoltára, eszébe sem jutott többé természetfölötti lényt látni az öreg emberben, visszavetődött a valóságos világba. Az isteni arczról sugárzó gyöngéd szeretet és végtelen szelidség csodálatosan hatott rá. Valami mennyből áradó illatos balzsam elüzte pokoli gyötrelmeit, melyek a csontja velejéig hasogatták. Mintha a fekete háttérből, a Sötétségből, kilebbent volna a Megváltó feje; haja körül fénykoszoru sugárzott, egyenesen onnan ragyogva ki; homloka mögül, arczából, arczának minden redőjéből a meggyőződés rendithetlensége áradt.

Tekintetét a szóra nyíló ajkakra függesztve, a szemlélő szorongva leste, miféle magasztos szózat csendül fel rajta, s áhitattal várt valami gyönyörű parabolára. Maga az Evangéliom tükröződött e szerető szem tiszta fényében, melyhez a megbomlott léleknek oly jól esik menekülnie. Végre a kereszténység legszebb parancsolata is ott tündöklött csodálatosan szelid mosolyában: *Szeressétek egymást!* Ez a festmény imára késztet, irgalmat ígért, elfojtotta az önzést és életre keltett

minden szunnyadó erényt. Ez a festmény elérte azt, amit csak a zene megbüvölő hatalma tud elérni, földidzte az elmúlt élet legszebb emlékeit s elfeledtette a művészt. A lámpafény még fokozta a csodászerűségét; egy-egy pillanatra olyan volt, mintha a Krisztus-fej valami távoli felhő meghasadt öléből mosolygott volna le.

— Az egész vásznat végesvéig raktam aranyokkal — jegyezte meg közönyösen a kalmár.

— Ejh, meg kell halni! — kiáltott föl hirtelen a fiatal ember, ki hosszú merengésében végül is végzetes balsorsára gondolt.

— No lám, hát mégis csak jó, hogy éltem a gyanupörrel! — hangzott az öreg ajakáról, ki megragadva a fiatal ember mindkét kezét, úgy fogta át egyik markával, mint a vascsapó.

Az ismeretlen szomorúan mosolygott e méltatlan bántalomra és szelid hangon mondotta:

— Ejh, uram, nincs mitől tartania, a magam életéről van szó, nem az önről! . . . Miért ne vallanám be ártatlan csalásomat? — folytatta, tekintetét a nyugtalan örege függesztve. — Be akartam várni az éj leszálltát, hogy elkerüljem a föltünést, mikor a vízbe vetem magam, s csak időtöltésül jöttem az ön dus kincseit megtekinteni. Ki ne bocsátaná meg a tudomány, a költészet emberének ez utolsó gyönyörűségét?

A gyanakvó kalmár éles tekintettel vizsgálgatta beszédközben az ál-vásárló komor arczát. Megnyugodva talán e fájdalomosan remegőhang hallatára, vagy kegyetlen balsorsot olvasva ki e színevesztett, fakó arcz vonásából, melyek az imént még a játékosokat is megremegették, elbocsátotta kezét; hanem azért közel évszázados tapasztalata nem engedte a gyanut csak úgy egyszerűben elfojtania, s a lehető legtermészetesebb mozdulattal, mintha csak hozzá akarna támaszkodni, a szomszédos pohárszék felé nyult, hirtelen megragadván a rajta heverő tört.

— Mondja csak, ugy-e már vagy három esztenedeje számfölötti a kincstár szolgálatában, s nincsen fizetése?

Az ismeretlen nem állotta meg, hogy el ne mosolyodjék, de tagadó mozdulattal válaszolt.

— Az apja talán nagyon rossz néven találta venni, hogy a világra jönni merészkedett? Vagy valami becsületelenséget követett el?

— Ha becstelenné tudnék lenni, életben maradnék.

— Kifütyülték a Funambulesben? Vagy lárilettókat kellene komponálnia, hogy szeretőjének a temetési költségeit kifizethesse? Vagy talán a sóvár aranykór lepte meg? Vagy csak az unalmat akarja lerázni a nyakáról? . . . Mondja, miféle tévedés készíti halálra?

— Ne keresse titkát közönséges okokban, mint a minők legtöbbszörre öngyilkosságra vezetnek. Részint hogy megkiméljem magam hallatlan szenvedéseim föltárásától, részint azért, mivel emberi nyelven ilyesmi alig is mondható el, csak annyit mondok önnek, hogy a legnagyobb, legmegalázóbb, legelviselhetlenebb nyomorúságban vagyok. És — folytatta szilaj büszkeséggel, ami meghazudtolta előbbi szavait — nem akarok koldulni, sem alamizsnát, sem vigasztalást.

— Eh! eh!

Elsőben csak ez a két szótag hangzott válaszul az aggastyán ajakáról, az is olyanféle rekedtes hangon, mint a kereplőé. Azután megszólalt:

— Anélkül, hogy kérnie kellessék, anélkül, hogy elpiritanám, anélkül, hogy egy francia centime-ot, levantei parát, olasz soldót, német hellert, orosz kopejkát, skót farthingot, az ó világ egyetlen sestertiusát, obolosát, vagy az ujnak egyetlen piasterét adnám önnek, anélkül, hogy bármi néven nevezendő arany,

ezüst, kongó vagy papírpénzt ajánlanék fel: — gazdagabbá, hatalmasabbá, tiszteltebbé teszem, mint aminő a legalkotmányosabb király lehet.

A fiatal ember meg volt győződve róla, hogy az agg második gyermekkorát éli, s most feljött a hava. Fásultan nézett rá és nem válaszolt.

— Forduljon hátra — szólalt meg ismét a kalmár, hirtelen fölkapva a lámpát, hogy világát a képpel szemközti falra vetítse — és vegye szemügyre ezt a számbórt.

(Folytatása következik.)

Saison.

I.

Nyaráló butorok.

— július 17.

Rendesen türelmetlenül és sokáig csengetek az ajtón.

— Itthon vannak? — kérdezem ravaszul a szoba-leányt, aki a huszonnyolczadik csengetésre végre megjelen.

— Nincsenek.

Erre ügyesen hátralépek, mintha meg lennék lepődve.

— Elutaztak?

— Már egy hete.

Itt egy alattomos mozdulattal már be is csuktam magam mögött az ajtót s levélírás ürügye alatt beveztettem magam a szobába. Halvány vagyok az idegességtől. Leülök egy székre és annyi időm sincs, hogy a kezembe adott ezüst tollat megragadjam, már is elfog valami sóhajtó, finom, őszies melanchólia, mely a kongó árvaságukban szomorkodó szobákból árad s ideüz, minden holszezón idején, ismerőseim lakásába, a nyaráló butorok közé. Tolvaj módjára lopózkodom be és csellem, furlanggal, gyerekes ötletekkel verekszem minden percért, hogy minél tovább álmodozhassam az alvó nyári csendben. Szenvedély-e, vagy betegessé makranczosodott szeszély: nem tudom. Ezzel a gyónással azonban tartozom mindazoknak, akik nekem később sajátosan elfinomult érzéseik nevében hajlandók lesznek kegyes abszolúciót adni.

Még azt sem engedem meg, hogy a cseléd kinyissa a déli verőn átfült faredőket. A fülledt, meleg sötéttségben gyujtót keresek és a szoba közepén himbálózó csillártól kérek kölcsön egy kevés sápadt világosságot. Egyszerre színes homály, furcsa narancsszínű műalkonyat borul a butorokra. Olyan jó ennél a szomorú fénynél megülni, vörösbársony zsöllyében s elgondolni csendesen, hogy a redők és a színes karikáktól tarkálló ablaküvegek mögött citromsárga déli napfény buk-fenczezik és valahol távol a szobák hűtlenné vált lakói kacagnak.

Benn pedig, minthogy az enyhe fény alig háborgatja a nyaráló butorok álmát, tovább folyik a tárgyak néma élete. Szomorú, nesztelen, egyhangu ez az élet s neked is csak akkor tetszik meg, ha sokáig nézted. Hozzá kell merevedned, hogy a tárgyak igazi spirisz-

tájává lehess. Mindenekelőtt értened kell a szemrehányó némaságot, azt a vádoló, kiáltó csendességet, amely ezekből az igaztalanul elhagyott butorokból kiabál feléd. Értened kell az asztalok kérgének megperczenesését és viharos megroppanását, az elhanyagolt divány alig hallható, mély sóhajtását. Észre kell vened a tárgyakat beborító halálos szomorúságot. A por-szinü leplek, amelyek mindent irigyen takarnak el szemed elől, a szobák padlóját dult csatamezővé kopáritják, ahol az elmúlt ős, tél és nyár ütközetei zajlottak le és gondolatok, érzések, fájdalmak, örömek és haragok viaskodtak véres tusákban. Valami szivszorongató, különös érzés busit, mintha csendes temetőben, lehvadt életek avarján andalognál. A tükör szeme is zavarosan bámul rád. Érzed-e, mennyire fáj neki, hogy reggelenként nem nézi magát benne a két fiatal kaczagó leány? A butorok meg nekikeseredtükben mind átadták magukat a petyhüdt, nyári álomnak. Az ágy, ez a született álomszuszék, most éli világát. De alszanak a többiek is s a vén karosszék nyikorogva dohog, ha kényelmesen beléereszkedel. Minden alszik. Nyári álmokat álmodik még az ágy előtt heverő medvebőr is, amely abból az időből, hogy egy kövér erdei medvének szolgált elegáns, testhez álló bekecsül, fölöttébb hozzászokott a konvenciós téli álom élvezetéhez. A legéberebb butordarab, a fürge óra is csak egy darabig birkózott az álmosággal, azután lomhán, szétterpesztett mutatókkal nekifeküdt a megváltó lustaságnak.

Magad is beledermesz ebbe a nesztelen nyugalomba és bár dél van és ég a lámpa, kísérteteket látsz a félhomályban. Vajjon mit akarnak ezek a déli kísértetek? Ha hinnél a szellemekben, bizonyára azt mondanád, hogy ismerőseid lelke jár vissza kísérteni egy-egy gondolatban. De nem hiszel a szellemekben és bölcsen. Csak azt érzed, hogy a tárgyak között bizonyos ideges feszültség van, mintha az eltávozottak pár sajtó idegszállal még mindig ide lennének kötözve s a kilincsen ott maradt volna kezük nyomása, poharukon ajkuk nedvessége. Nem is csoda, ha az ajtó olyan fájoan mered reád, hisz minden pillanatban csak az ő távolmaradásukról beszél. Ezek a butorok még nem holtak. Még érzik meleg, simuló közelségüket. A szobán is, bár üres, rögtön meglátni, hogy lakói nemrégén hagyták el. Ha belépsz, még szinte úgy érzed, hogy ők is körülöttem vannak, akik ezt a sok csecsebecsét, asztalt, széket, órát s tükröt éveken át — kezükkel és lelkükkel — a maguk képére és hasonlóságára formálták át. Érd csak hozzájuk és mind zengenek, akár a hangvillák. Mert hazugság, hogy csak a hegedü fáján érzik a művész-kéz szorítása, s nem mindenben, amibe az ember beleégeti forró, átalakító, magához hasonló ujjnyomát. Vajjon egyforma lenne-e a falánk és a kisevő evőszere, a szipirtó és a szüz tükre? A zugfirkász és Petőfi tolla? Ilyenkor bizony kétkedünk ebben és erősen hiszszük, hogy egy pohárból rekonstruálhatjuk annak a képét, aki évekig ivott belőle.

Ezekben az elhagyatott, nyári szobákban, eleven, titkos energiákat sugárzó butorok között csakugyan

tánczra perdül az élet és visszatér a mult. Halk ütemekben, ritmikus zengéssel csobog vissza. A szobához szűkül, hajlékonyan a falak közé ékelődik s egy félóra alatt az egész évet rohanvást átéljük. Leülnek a székekre az otthoniak is és a nyaraló butorok közt megkezdődik a különös séance. A kisebbik leány, akinek gyerekarcahoz olyan igen illik Cléo de Mérode komoly frizurája hajlékonyan végigdől a pamtagon, s a pamlag sodronyai zengenek, édesen, fájoan csengenek, bus Schumann-dalokat énekelnek. A zongorán is végigsántikál egy határozatlan melódia, amit valamikor ősszel hallottunk még. Elég azután meglátnod a fogason lógó kedves téli kalapot s egyszerre novemberi szél süvit belőle és tél lesz és forró júliusban jól esik a hideg kályhánál melegedned. Bezárt szemhéjadon keresztül pedig két ezüstös korcsolyát látsz, melyek fehér köröket czirkalmaznak a sötétsmaragd jégen. A nyaraló butorokon mintha bizarr délibábok lebegnének. Mindenünnen, ahol csak mozogtak, fel-fel bukkan egy halovány köd-arcz. Az íróasztal mellől egy bozontos üstök, a varrógép táján a háziasszony árnyképe, a viclás kertre nyíló ablakban a leányok. Vajjon kicsodák ezek? A nyaraló butorok poros álmái, lámpa kódében kergetőző hóbortos víziók, a naftalin szellemei, vagy déli kísértetek?

Ennek a déli kísértetjárásnak rendesen a cseléd szokott véget vetni, aki megsokalta a levélírás idejét, gyanakvó tekintettel kandikál be a szobába. Ilyenkor felriadok különös trance-omból s villámgyorsan az íróasztalhoz pattanok, hogy egy üres papirlapot szépen telekarmoljak holmi tintás ákom-bákommal. Aztán gyorsan kilopódzom a fehér kerten át az utcára. A szoba benn tovább játszsa titokzatos életét. Én pedig a józan, kocsizörgéses napfényben kiveszem belső zsebemből a levelet, amit az utolsó pillanatban, hogy ne is tudjanak látogatásomról, óvatosan visszaoptam és csendesen összetépem.

Azzal eltűnök én is, mint a többi déli kísértet.

Lehotai.

II.

Artisztikum.

Vannak fogalmak, amelyek elhatalmasodnak, mint a nagytőke. És szerencsés pályájukon fölszivják a hálójukba kerülő apróbb fogalmakat. Ha hosszú női szempillák finom árnyékát, ha Hansen görög másolatait, Schmidt gótikus utánérzéseit figyelem, ha egy rajlapon velencei csipkével telehimzett asszonyok ölelkeznek forróvérű pávákkal: ma minderre azt mondom, hogy artisztikus. Holott szabatosan talán azt kellene mondanom, hogy szép, hogy hangulatos, stílusos, groteszk, metaforisztikus és így tovább. De az »artisztikus« szónak ma varázsa van. Ez a fogalom győzött és megette a kisebb fogalom-exisztenciákat.

Mikor Manet és a japán grafikusok hire eljutott hozzánk, mindenütt kerestük az érdekes »foltot«. Mielőtt Maeterlinck lejárta magát, számunkra minden »szim-

bólikus« volt. Később Cézanne révén a jó képnek, sőt a pikáns zenének és mozdulatnak is azzal bókoltunk, hogy »levegős«. Ma pedig azzal, hogy artisztikus. Ha egy élettelen székely vagy palócz oszlopnak nekitámaszkodik egy üres suba, ha a papiron értelmetlen vonalak kergetőznek érthetetlen lázban: mindez artisztikus. De valóban az-e? Én azt hiszem, hogy az étellel való vonatkozás nélkül nincs artisztikum. Hogy csak életfelfogások esztétikai tömörítése az, ami igazán artisztikus. Csodálatos, hogy valami babonánál fogva legkevésbé keressük ezt az elemet maguknál az artistáknál, akik a saját testük segítségével állítják elő az artisztikumot. És mégis, amint künn a Városligetben, az amerikai parkban, nézegetem őket, az ő mozdulataik révén berajzolódik előttem az éjszakába a valódi artisztikum, a valódi körvonalaival.

Megengedem, hogy az a pár ember, akinek ezt a tanulságot köszönöm, az artisták óriási világczéhében a nagymesterek közül való. A czéh lazacza és burgundija. Képzelmünknek a legerősebb lökést Havemann Richárd adja. Mivel minden artistát be szokás szorítani egy sémába, ő állatszelistítő. Pedig sokkal több ennél. A Kipling költői világát teremti meg a bestiák közt. Oroszlánok, tigrisek, párducok közt. Gázdájuk ő ezeknek nem az erő, hanem a szeretet fölényénél fogva. A nietzscheista idomitók után egy tolsztojánus. Alattvalói nemcsak engedelmeskednek neki, hanem körülbecézézik. Havemann nem önmagában idézi föl a bestiát, hogy parancsolni tudjon a többinek, hanem a vadállatban fölkelti az embert. A szinpad elsötétül, a zenekar egy nocturne-t játszik, a különböző kasztu fenegyadak egymás mellé fekszenek és valamennyiükön végig nyújtózkodik, mintha holt, kikészített állati bőrökön pihenne, az ő legjobb barátjuk, Havemann. És megférnek együtt, mint játszótársak a cseresznyefa alatt.

Havemann az ember és a ragadozók psychéinek teljes kiegyenlítődését mutatja, — az amerikai Jester-ek gyönyörű szárkázmusának utolsó czélzata: az emberi test lenézése. Egy lehellet és fölborulnak. Az igazi ősi clownok, akik rajongva szeretik az egyensúlyuk elvesztését, a föld vonzó erejét, a test konstruktív összefüggésének tagadását, a mulatságos elszigeteltséggel fityegő kart és lábat, amelynek nincs semmi kulturális rendeltetése, csak lóg ostobán egy szálon, mint a porcellán-babák végtagsa és mint az élet.

Az ellenkezőt vallják Johnson és Dean. Minden tánczó izmuknak valami lelki vonatkozása van. Amit ők a nagyvilágban maguk körül látnak, amin ők mulatnak és boszankodnak, minden életjelenség erős impressziókat hagy vissza az izoméletükben. Szikrázó elmésséggel váltanak át mindent mozgásra. A lábuk és a karjuk ezerféle métrikája hizeleg, kaczerkodik, köhög, prűszköl, kis szerelmi síkolyokat ültet át apró, meleg lűktetésekre, vagy a pezsgő-dugasz röpülését utánozza nagy ivekben. Amikor tánczolnak, a tömérdék nevető sík közé, amit a testük leir, nem csuszik be egy selejtes vonal sem. Mily pontosan deklamálja nemcsak az ajkuk,

hanem a szellemes izomzatuk is a Chorin Géza végtelenül finom muzsikáját a napernyőről és a sétatotról! Ha van egy mozdulatuk, amely az összhangból kiesik, amely tulszatirikus, akkor ez a következő perczen már feloldódik egy nyugodt, előkelő vonalban, mint a diszsonancia a konzonanciában, mint a csipősség az engesztelő szóban.

A négy Faraboninak is csálhatatlan a ritmus-érzéke, de legfőbb erőssége a szédületes tempó. Forgószéltánczosok. A szélmalom vitorlája, a füstkarika a levegőben méla és lomha mozgásu a Faraboniak ruganyosága mellett. Az egyik oly forgási sebességet ér el, hogy a feje, törzse eltűnik és átalakul egy nagy süvöltéssé. Mintha a mellé álló két leánynak a karcsúságát a maga testén még tovább akarná dematerializálni. Ilyen víziója lehet az agyonlumpolt embernek, amikor lázálmában a szeme alatt lévő kék karikák megelevenednek és eszeveszetten kezdenek forogni. Megkapó a Faraboniaknak ez a gravitáció nélküli teste és tánca. A térbelinek teljes megsemmisülése az időben.

Masque. 21

INNEN-ONNAN.

△ Csak gyorsan! Megdöbbenünk és nem értjük, megbor zadunk tőle és mindennap látjuk. Az emberek a kezükét, lábukat, életüket kockáztatják időnyereség céljából. Egy ember leugrik a gyorsvonatról s meghal egy félóra miatt. Minő esztelenség, mekkora könnyelműség, micsoda érthetlenség! Gondoljuk a holttest mellett. Pedig mintha sem esztelenség, sem könnyelműség, sem érthetlenség nem volna. Látom az embereket, amint lelkenedezve ugrálnak fel a már rodogó villamosra, pedig csak tíz másodpercet veszítenének, ha bevárnák a következőt. Látom őket leugrani róla, tíz lépésnyire megállótól s aztán gyalog és lassabban menni ugyanoda, ahová a villamos is vitte volna őket. Látom őket nekivágtatni a kocsitnak, hogy megelőzzék az autóbilit, két másodpercért, melyért az életüket kockáztatják. S a sietők, a konokul vakmerők maguk is átlátják döreségüket s nem tehetnek róla. Nem az akaratjuk ösztökéli őket, hanem az idegzetük. A sietés szuggesztiója alatt állanak olyankor is, mikor ráérnek. Az a szegény rákos ember is ráért volna, legalább meghalni. Nem tehetett róla.

D Maczkó ur utazása. A rózsahegy szívek egy egész napon át riadtan dobogtak. Az orvosok vérző késekkel és komoran ivbe futó szemöldökkel állottak körül egy deli hullát, melyet a derék tótok a Vág hullámaiból halásztak ki. Komolyan felcsiptette tehát az orvostudomány mikroszkópját és a hatalmasan kiduzzadó mellkosár, a vasos inak és a kötél-szerű izmok láttára hamarost megállapította, hogy egy atlétaszerű férfiú holttestével van dolga. Az atléta azonban hallgatott. Gyomrában ugyan fű, szecska és gyökér zöldült, de azért orvos az orvos, hogy mindent kisüssön. Az atlétáról így kimondták, hogy örült volt. Különös, de így van: sopánkodtak az orvosok. Gyilkosság: susogtak a jó rózsahegyiek és sápadtan remegett mindenki. Még a törvénytörő is. Csak a turpis hullá szeretett volna nevetni, de nem lévén feje, ő sem nevéthetett. Legfeljebb a rekesz-izma viszkettett kissé. S mivel-

hogy pokolian jó kedve volt, mégcsak nem is dirmegett-dörögött ősi szokása szerint, hanem csendesesen rábizta magát a rózsahegy orvostudományra. Az orvosok pedig, akik medvé-szetből eddig még nem kaptak diplomát, nem vették észre, hogy az atléta nem is annyira atléta, mint inkább medvé, amelyről a vadász — a hév nyárra való tekintettel — lehuzta bundáját, mielőtt fürödni küldte volna a Vágba. Így kezdődött meg Maczkó ur utazása. A bonczasztalról a koporsóba, onnan a temető szentelt földjébe. Csakhogy éppen olvasót nem kötöttek vasos körmeire. Oly óriási volt a részvét. Még a liberális pap is celebrált a temetésen, jóllehet nem tudta biztosan, hogy az elhunyt a halotti szentségek ájtatos felvétele után távozott-e Ábrahám kebelébe? Eddig a történet. Ma már nyugódtabban vernek a rózsahegy szívek. Ma már mindenki kaczag Rózsahegyén. Mert az atlétáról napnál világosabban kiderült, hogy medvé. Még az orvosok is nevetnek. Csak az atléták szomorúak. Csak ők félnek, hogy egykor medvék gyanánt temették el a tudós orvosok. Csak néhány lobogó sörényű, komor muzsikus busong. Mert ők meg attól tartanak, hogy egy napon óralánczuknál fogva czipelik be őket az állatkertbe, s orvosi bizonyítvány alapján — se szó, se beszéd — beszerződ-tetik jegesmedvéknek.

♣ Morgan kisasszony. Morgan ur leánya Európába kívánczolt és kívánsága teljesült. Akárhány amerikai átrándul hozzánk, mert odaát nagy a hőség's Európában mégis könnyebben talál az ember olyan hűs helyet, ahol gyönyörűséggel gondolhat arra, hogy mennyire izzadnak most odahaza honfitársai. Morgan kisasszony nem ilyen ambíciókkal jött. Ő a németországi munkásintézményeket akarja tanulmányozni. Ugy-e hogy ez szépen hangzik. S ha nem szépen, hát legalább különösen. Az ember azt hinné, hogy a nő csak a divatot tanulmányozza. S ime, Morgan kisasszony a munkásintézmények iránt érdeklődik. De azért ne adjunk nagy értéket ennek az érdeklődésnek. Mert a kisasszony csak annyiban különbözik a többi divat-kisasszonytól, hogy ő ravaszabb. És ravaszága, hogy igazi amerikai eszközökkel akarja magára tejni a figyelmet. Nem dolgozik divatos ruhákkal, hogy fölűnést keltsen, mert a divatos ruhánál sokkal inkább célravezető a divatos eszmeáramlat. Munkásintézmény! Ez kulturmázt ad az embernek s ugy-e, sokkal különösebb minden divatnál, ha az ember a kalapja tollára írja, hogy munkásintézményekben utazik. Ez az amerikai élelmesség és a Morganok is csak amerikaiak.

~ Ligeti kritikák. Körülbelül abban az időben, amikor a Feld-féle szinkörben bent a színpadon a legszomorubb bohózatok szoktak megtörténni, kinn az aréna-uti gyepen vidám pofonok csattannak el. Ezek a pofonok idáig rendszerint semmiféle összefüggésben sem voltak az odabent húzódo cselekménnyel. Odabent esténként súlyosan kompromittálják a színészek Feld Mátyást, odakint pedig a Városliget ifjusága kompromittálja egymást. E héten azonban nagy keveredés történt a dologban, mert, mint egy rendőri tudósítás mondja, nemcsak odabent pofozta Feld Mátyás a muzsákat, hanem őt magát is erősen cz'bálták odakinn a gyepen. A két cselekmény nemcsak párhuzamosan, hanem, úgy látszik, egymásnak logikai következménye gyanánt játszódott le, legalább erre vall, hogy a népszerű író egy színész rántotta le, mondjuk: — a piedesztálról. Nem tudni, azért-e, mert nem játszott, vagy ami hihe-tőbb, azért-e, mert játszott a Matyi darabjában. A színész, mondják, nagyon is naturalisztikusan játszott és olyan eredménnyel, hogy maga a színpadi szerző is zokogott. Ez tehát, ha nem is lovagias, de mindenesetre művészi

cselekedet volt egy színésztől, aki ezuttal úgy játszott, ahogy a kritika már régóta kívánja. Helybenhagyva ezzel a tettel nemcsak a sajtó és a közönség egyhangú ítéletét, hanem, fájdalom, magát a szerzőt is.

* * *

♫ **Mulat a kongresszus.** A tüzoltó urak kakasviadalt szántak a szatmári kongresszus vendégeinek. A zsákfutás, lepényevés nem elég. Ezek a dolgok már régen lejártak magukat s egy kongresszus programját nem lehet csupa ócskaságból összeállítani. Az urakat szórakoztatni kell s erre a legalkalmasabb a kakasviadal. Milyen pompás dolog lett volna, a szabadban, terített asztaloknál, nagy sörös kancsók elé könyökölve azt nézni, hogy két kakas hogyan tépi ki egymás beleit. Látványosságnak biz ez nem utolsó, kevés ember látott még ilyet s az embernek jól esik olyanban gyönyörködni, ami a szemeinek még egészen idegen. De ha csak ez kell, miért nem rendeznek a tüzoltó urak — tüzet. Hisz ilyen mulatságot is csak nagyon kevesen láttak.

* * *

~ **Elfelejtett szobor.** Vajda Jánosnak szobrot rendelt a szülőfaluja vagy tiz-tizenöt esztendővel ezelőtt és most valakinek eszébe jutott, hogy a szobor már rég kész, sőt a pókháló is belepte, de — csak a szobrász padlásán, mert az ördög sem kereste a megrendelt szobrot. Ez mindenesetre szép rekord az elfelejtett szobrok terén. Szébb a Jókai-szoborénál, amelyet azért felejtenek el, mert Jókai már meghalt és szébb a millenáris emlékszobrokénál, amelyekről csupán a szobrász felejtkezett el. Itt minden illetékes tényező elfelejtkezett a szoborról, sőt, sajnos, magáról a költőről is, aki keserű bölcseségeket tudott írni az életről és most már tudna a halálról is. Az emberben azonban menten felvilan a gyanu, hogy ez a ritka nagy egyetértés művész, megrendelő és publikum közt nem valami közös titkos cél érdekében történik-e? Elvégre is az ember meglehet hogy ott felejt egy pár cipőt a suszternél és aztán ott hagyja, mert időközben vagy a lába lett nagyobb, vagy a cipő kisebb. De egy szobrot? Itt valakinek érdeke lehetett, hogy le ne leplezzék. És ez a valaki aligha a költő volt. Sokkal hihetőbb, hogy ez a le nem leplezés a szobrász érdekében történt. S úgy lehet, hogy ebben a kis esetben gyengéd ujjsmutatás rejlik a magyar szobrászat jövőjét illetőleg. A publikum össze fogja adni a pénzt, a bizottság megrendeli a szobrot, a szobrász elkészíti és aztán hagyja bepókhálódni. Hogy ne érje kritikai gáncs. Ezzel aztán mindenkinek elég lesz téve, legfőképpen pedig az elhunyt költő emlékének.

* * *

~ **Még egy levél.** Tolsztoj Leó gróf kétségkívül a legszorgalmasabb levelezője a világirodalomnak. Sevigné asszony, sőt Wlassics Gyula megszégyenülve gondolhatnak az aggjasznaja-polyánai remetére, aki immár az isten tudja hányezredik levélben kesergi el az orosz deszpotizmus fölött való méltatlankodását. Azelőtt az ilyen kesergések direkt a hétfői lapok számára készültek csemegének, amióta azonban ezek megszűntek, azóta ijesztő módon jelennek meg hetenként két-három egymásutánban e levelek, amelyek pontosan és állhatatosan jelzik, hogy az agg próféta később volna meghalni, mintsem hogy az orosz gyilkolásokat végignézze, ámde szerencsére levelezni könnyebb, mint meghalni és a meghalást könnyebb magyarázni, mint gyakorlatolni. A világ pedig Tolsztoj Leótól semmiesetre sem mártírságot vár, ámbátor az is bizonyos, — hogy nem is leveleket.

SZINHÁZ.

Nyári operettek.

— július 17.

Van egy színház, amelyben vidám, kedves és igénytelen mindenki: kezdve a primadonnától föl a kakasülölgig. Olyan ez a színház, mint egy Eldorádó. Tejjel és gázzal folyó ország. A magas c-ét itt nem keresik, de nem is találják meg, a drámai szendének soha sincs migrénje, fekete rigók csókolóznak a fák lombjai közt és rokonshenves budai háztulajdonosok csókolóznak tehetséges társalgási szendékkel a fák alatt. Csak a mesékben van ilyen ország. A színpadon sülve szaladgálnak a kis cochon-ok, a villát pedig a nyári kritikusok ígérik hozzá a Svábhegyen. Az igazgató itt szelid és nyájas, mint egy átszellemült propeller-kapitány, a nézők hálásak minden kupléért, amely a különféle vizilovokról szól, a kritikus itt bemegy délután félhétkor mint közgazdasági szakiró és este tizenegykor kijön mint befejezett műkritikus. Itt szenttelen, kellemes, harmónikus minden és még talán a primadonnák sem csipik meg egymást, mialatt a szerző utasítása szerint egy hosszantartó és szünni nem akaró csókban forrnak össze.

Hol volna mindez másutt, mint Budán, az omnibuszok, a-friss csapolások és az asztaltársaságok hazájában, ahol kis korcsmák sóhajtoznak be a színházba, terített földabroszok varázsolják vissza a mult illuziókat és libáknak hátulja szólit el tégedet a megrázó végkifejlődés elől, oh jámbor néző. A budai szinkör ez az ő kedves, intim és nyáriasan könnyü jellegével, amelybe annyi vidám operett-estét kever bele nyaranta. Krecsányi papa, mint ahányszor egy síófoki szép asszony gondolatban megcsalja a Budán vacsorázó urát. Az ember este hatkor becsapja a Wertheim-szekrényét, vagy a veövót, vagy a télikabátját és megy át a kellemesét a tanulságossal összekötni.

Pajkos, kaczagó operett-muzsika fogadja. *Millöcker* verve szólal meg a *Komédiások* zenéjében. Erő és báj keveredik össze benne és nincs szüksége szentimentalizmusra, selyempapiros-zizegésre, hogy belekapaszkodjék az emlékezetbe. Nem báli szerelmek sóhajtó rezonanciái ezek, hanem egy kifelé komoly, belül zenébe olvadt gondolatvilágú ember parancsa, mely végighullámszik a kedélyeken. Azután egy *Sztojanovits*-operett bemutatója következett: *A csókkirály*-é. Ugy hatott, mint amikor egy komoly, nagyfajsúlyú ember egy estére szeriözüssá és könnyüvé igyekszik lenni. Pattogó valczerek indulnak meg és széles, hömpölygő-melódiákká dagadnak, itt is, ott is kiüt az opera-szimpatia, s. szokatlan dallam-akkordok harsognak föl a zenekarból. Van egy bordala, talán a legszebb valamennyi zeneszám közt, amelyben a pajzán jókedv valami nemes filozófikus elmélyedésbe csap át. *Orbán* Dezső, aki a szövegrészről gondoskodott, még fiatal ember, de máris távol áll a forradalmi ujitásoktól. Egy varázslásokkal, átöltözésekkel, romantikus szerelmekkel megspékelt sujet-t dolgozott fel, amelyben az elaltatott és a királyi palotába hurczolt parasztfiu alakja legalább is olyan régi, mint a csizmadia, aki kísértet. Ezt a szerepet *Albert* Erzsí, hogy úgy mondjam, Fedák Sáriban gondolta el és ezzel a külföldre számüzött nagy művésznő budai tisztelőit nagy és ki-kitörő hódolatra ragadja. *Fóthi* Frida kellemesen, diszkréten és olyan ének-tudással játszik, hogy ő róla kritikus-kollégáim a nyárban már rég megállapították, »miserint megérett arra, hogy köprimadonnává váljék és ehhez nekünk semmi hozzáadni valónk sem lehet«. A férfiak közül *Latabár* tünt fel hideg és elégáns humorával a *Millöcker*-operettben. Mindent összevéve: Budán nemcsak a levegő friss és a libapecsenye enyhe, hanem ami a kettő közé esik, a nyári operett is nivós.

B—n.

Művészet.

Ne bánts a gipszet!

A Szépművészeti Múzeum szobortermében most már nemcsak a jaáki templom kapuja látható, hanem egyéb gipszek is vannak már, ugyannyira, hogy lassanként kifejlődik itt egy gipszbeöntött művészettörténeti kompendium.

Helyes, célirányos, sőt nagyjelentőségű dolog ez a gipszgyűjtemény, amint általában helyes és célirányos, ha egy múzeum felszereli magát jó és pontos másolatokkal! Esküszöm, hogy ha én ezerholdas volnék és amatőrködhetném, egyetlen másolatot sem állítanék be gyűjteményembe, de ha múzeum volnék, megszerezném minden jó dolog másolatát, mert a múzeum nem egy ember gyönyörűségére való, hanem az összes adófizető alanyok okulására és így első és főkötelessége, hogy teljes legyen. Fájdalom, remekművek kevesen vannak, múzeum pedig sok van, és mert a nagy művészek aránylag keveset alkottak (erős a gyanum, hogy sokkal kevesebbet, mint a múzeumok hiszik), szükséges, hogy ezek az alkotások több példányban meglegyenek. Firenzében igen kellemesen lepi meg az embert a teljes Donatello-gyűjtemény és senki sem haragszik, hogy a máshol levő eredetiek itt gipsz-kópiákkal vannak pótolva és ugyanígy igen örvendetes, hogy nálunk meglesz a Colleoni pontos másolata, mert ezt a szobrot nem lehet eredetiben idehozni, viszont azonban ez a szobor nemcsak a Verocchio megértéséhez, hanem egyáltalában a kezdődő barokk megértéséhez multhatatlanul szükséges.

A mi szépművészeti múzeumunk szoborosztálya a többi osztályokhoz képest aránytalanul szegény, ami, egyéb okoktól eltekintve, onnan van, hogy szobrot sokkal kevesebbet termelt az emberiség, mint egyéb műtárgyat és a jó szobrok már akkor el voltak helyezve múzeumokban, mikor mi még nyereg alatt puhítottuk a pecsenyét. A most alakuló gipszgyűjtemény tehát szükséges és ha artisztikus értékben nem is mérhető az eredetiekhez, kulturális értékben igen kiváló egy gyűjtemény lehet belőle.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a másolatok művészi értékét szuverén megvetéssel kissé alacsonyra taksáljuk. A képek és egynémely szobrok esetében jogos is ez a taksálás, mert itt a másolat csak művészettörténeti dokumentum, s így csak tanító és felvilágosító értéke van, de a szobrászművészet javarésznél, különösen a bronzok esetében a jó másolat nagy művészi értéket is revelálhat. Érdemes erről a témáról egy pár mondatot mondani, mert találkoztam nagyon intelligens urakkal, akik kicsinyléssel, hogy ne mondjam undorral vették tudomásul a mi gipszeinket. Finom, gyöngéd lelkek ezek, akik fájdalmasan rándulnak össze, ha egy gyönyörűség nem teljes és arisztokratikus megvetéssel utasítják vissza az örömet, ha vegyi összetételében bizonyos hiányosságok mutatkoznak. Az esztéták sohasem fognak örülni annak a ténynek, hogy a Verocchio Colleonijáról pontos másolatot, egészen hü képet láthatnak egy szakaszjegynyi költséggel; sőt inkább sirni fognak és vonagló szívvvel állanak meg a gipsz előtt, a mely nem konzervált rég elmúlt emberektől eredő kéznyomokat és amelyből nem árad a legendák, az elrohant századok, a visszahozhatatlanság, az örökre elmultság finom misztikuma. És mert a nagy alkotásokat már végérvényesen elragadozták az angol, francia, német, holland, olasz és spanyol múzeumok, az esztéták nosztalgikus merengéssel fordulnak az eredetiek felé és parvenünek minősítik a mi kis múzeumunkat, amelynek már csak a resztliből jutott és amely most mégis teljes akar lenni, ha másképpen nem lehet, másolatokkal.

Tagadhatatlan, hogy ezekből a szobormásolatokból hiányzik az az archeológiai zamat, ami elkábítja az embert a dus, a nagyszerű külföldi lakomákon. De ha jobban megnézzük a dolgot, észre kell vennünk, hogy sok esetben tisztára irodalmi gerjedelem az, amely az eredeti művek látásán kielégül s a legendaszöveg, a rekonstruáló, a régi emberek életét feltámasztó irodalmi fantázia kéjeleg, amidőn beleheljük az ősi bronzok és kövek kiáradó lelkét. A tiszta képzőművészeti szemlélésnek a legtöbb szobor esetében körülbelül mindegy, hogy a szobrász korabeli, vagy később készült másolatokkal áll szemben, mert a terrakottán és egynémely spontán hevületből született márványon kívül tulajdonképpen nincs is eredeti szobor. A plasztika természetében rejlik, hogy csak ritkán közvetlen, nagyjából egész sereg technikai eljárás közvetíti a művész gondolatait és az eredeti munka, a kézi munka varázsával ható agyagmodell elpusztult abban a pillanatban, amint öntés alá leformázták. A márványok eredetiségéről lehet vitatkozni, de a bronzok eredetiségének értéke kizárólag a régiségekben van, mert tiszta művészi nézőpontból mindegy, hogy azt a segédmintát nézzük-e, amelyből a bronzöntvény készült, vagy azt a gipszöntvényt, amely a bronzról készült. Bizonyos, hogy egy öntvényt látunk s an sich egészen mindegy, hogy az elsőt, a másodikat, vagy az X-ediket látjuk-e. Ha már most egy gépi pontosságú másolatot kapunk teszem azt a Gattematattáról, akkor ugyanazokat a konzekvenciákat vonhatjuk le a Donatello művészetére vonatkozóan, mintha a páduai bronzot látnánk, mert a gipszből nem hiányzik más, csak az anyag szenzációja, azok az apró csillámlások, színes patinafoltok, meleg érczónusok, amelyek a bronzot jellemzik és ez a hiány nem olyan fájó, mint amilyenek az első pillanatban gondolná az ember. Mert szent igaz, hogy az anyag döntő fontosságú motívuma egy szobormű stílusának, de az a mód, ahogy ez a motívum hat, egy más anyagból készült másolaton is konstatálható, hiszen például a bronzban való elgondolás stílusbeli konzekvenciái, a felületek nyugtalanabb tagoltsága, a mozdulatok erősebb lendülete, a kompozíció szabadabb volta, a kontúrok nagy változatossága, az egymásra halmozott tömegek jellegzetes statikája, szóval a bronzba gondolás minden plasztikai következménye pontosan megvan a jó másolaton is. Az anyag festői tulajdonságait pedig nélkülözi az ember, ha muszáj, annál inkább; mert ez az egyetlen, amit tisztán képzőművészeti fantáziával könnyen utána lehet pótolni. És mert a kézimunka közvetlensége, ez a tagadhatatlanul kiváló művészi érték a szobrok jórésznél ab ovo hiányzik, szigorúan a művészi élvezés szempontjából is örömmel lehet üdvözölni a Szépművészeti Múzeum derék, pontos, tanulságos gipszmásolatait. Egy múzeumnak, amellyel, hogy gyönyörűségekkel szolgál, szemléltető oktatással is kell szolgálni és ha a mi múzeumunk szegényebb a gyönyörűségekben (bár nem olyan szegény, mint a Nyugat rajongói hiszik), illő, hogy teljes legyen didaktikai értékben, és mi, akik az impressziók mámorából a szintézis józanságába is ki-kirándulunk néha, mi nagyon nagy tisztelettel fogadjuk ezt a gipszgyűjteményt, amely kitünő kompendium lesz és megbecsülhetetlen segítője az első, spontán impressziók állandósításának.

Marco.

Első Leánykiképzési Egylet mint szöv. Gyermek- és életbiztosító intézet (Budapest, VI., Teréz-körút 40–42.) Alapítványt 1863-ban. — F. év június havában 1,816.900.— K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,632.900 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében 118.636 K 89 f fizetett ki. 1908. január 1-től június 30-ig bezárólag 9,761.400.— korona értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 8,427.300.— korona értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében a f. évben 770.014 K 89 f és az intézet fennállása óta 13,167.900 K 80 f fizetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

IRODALOM.

Két angol-magyar dráma.

(*Within four walls. — Children at play. — Two plays, by Leo Sarkadi-Schuller.*)

London egyik legjobb kiadó-czégénél, *T. Fisher Unwin*-éknál angol kötésben, drága papiroson, a leicesteri nyomdák előkelő izlésével kiállítva, könyv jelent meg, amelynek két dráma a foglalata. A szerző neve után, mindkét darabban a dramatis personae elnevezése után, de meg abból a körülményből ítélve is, hogy a kiadóczég magyar-lapoknak is megküldte bírálatra a »presentativus copy«-t, azt kell következtetnünk, hogy *Leo Sarkadi-Schuller*, aki a színműveket írta, hazát cserélt magyar ember. Magyar ember, aki vagy azért írta meg a darabjait angol nyelven, mert a magyart nem bírja már irodalmi biztonsággal kezelni, de azért meg akarja hozni legalább a külsőséges visszaemlékezés áldozatát Magyarországnak, vagy pedig azért, mert a világbíró angol nyelv százszor hamarabb hozza meg az ismertséget és népszerűséget, mint az izolált, alig pár százezer olvasóra kiterjedő magyar nyelv.

Egyéb ok nem igen bírhatta rá Sarkadit arra, hogy ezeket a Magyarországon játszó, angol nyelvű drámákat megírja. Mert ami a színművek cselekményét illeti, mind egyik lejátszódhatna épp úgy Angliában, Franciaországban, vagy akár Portugáliában is, mint Magyarországon, ami pedig a nyelvüket illeti, — már hogy a nyelvüket — amiatt megíródhattak volna akár a kínai nyelv valamelyik fejlettebb vernikulárisán is. A fellépő személyek neve magyar, — Rónaj, Sass, Gábor, Ágnes, azután Ardó, Zsarnóth, Klára, Palkó stb. — de magyar miliő, magyar levegő egy csepp, egy lélegzetvételnél sincsen a darabokban, sőt nincs bennük (és ez a szerző jó izlését dicséri) még csak valami magyar etnográfiai furcsaság sem. A nyelv, amelyen beszélnek, az pedig angol, de az az angol, amelyet a világforgalom már teljesen lapossá tiport, széles országúttá, melyen egyforma biztonsággal jár a dorkingi baromfikereskedő, a Magazinok penny a liner regényírója, az asszuáni diplomata hivatalos jelentése a Nilus vizállásáról és a sanghai-i angol puskaműves, amikor az árjegyzékét írja. Az a kellemes és lehetetlen-meg-nem-tanulni angol nyelv ez, amely az egyszerűségével, praktikus voltával már is ábrándvilágba kergette a volapüköt is, az esperantót is. S amelynek mégis, ha Rudyard Kipling, vagy Wells, vagy Jerome, vagy akár csak Rider Haggard, avagy Conan Doyle beszélnek is rajta, annyi az individuális zománcza, az egyénien kifejező ereje és még töretlen stil-utakat mutató szépsége.

A magyar személyneveken és az angol mondatszerkesztésen kívül nincs köze ennek a könyvnek sem Magyarországhoz, sem Angliához. Ellenben köze, határozott, sőt végzetes köze van — ha már etnográfikus nézőpontokra kényszerít rá bennünket a szerzője — Skandináviához. Ennek az irodalomgeográfiai értelemben vett földnek is legfőképpen ahhoz a hatalma komor szirtfokához, amelynek Ibsen a neve.

Elmondjuk röviden a foglalata az első darabnak, amelynek a címe: *Within four walls*, Négy fal között.

Mrs. Ronaj (sic!) gazdag szénbányatulajdonosnak az özvegye. A férje korán meghalt, mert a Ronaj-ak mind tüdővészesek és mind korán pusztulnak el. A szénbányák igazgatója Sass Iván, aki már a meghalt Ronaj-nak is hűséges, régi munkatársa volt, emellett pedig folytonos és platonikus imádója Ronajnének. Az özvegynek egyetlen gyermeke van, akit azonban nem Oszvaldnak hívnak, hanem Gábornak. Ez a fiú köhög, de nem annyira erről,

mint inkább azért, mert elmondták neki, hogy az apja is, meg az öregapja is ftizikus volt és mert hisz az átöröklés törvényében, tudja magáról, hogy tüdővészese. És éppen ezért — és itt van a Sarkadi lélekrajzkísérletében valami megragadó igazság — rigolyás, undorító-kedvű, gyötrelme az egész környezetének. Nagyon szeretne csinálni, úgy látszik, ir valamit, amit azonban nem képes befejezni, norvég ridegséggel bánik az unokahugával, Ágnessel, aki természetesen szerelmes belé s akibe ő is természetesen — nem mer szerelmes lenni. Az anyját pedig — és itt már csettenik egyet a pszichológia — azért gyötri, hogy miért nevelte négy fal között, holott ő maga — még csak sétálni sem akar kimenni, mikor az anyja biztatja. Az a hangulat, amely a »Kísértetek«-nek már az első felvonásában olyan dermesztő erővel, ragad meg bennünket, hogy érezzük a fátum jelenvoltát, itt átalakul valami olyan borzasztó érzéssé, hogy önkénytelenül azt gondoljuk magunkban: »ejnye, de kellemetlen ez a fiú!«

De jó. Ezt az érzést legalább kétségtelenül ki tudta váltani belőlünk az író. A karaktert is határozottan hihetővé tette. Várjuk, hogy mi jön. Jön Sass Iván, aki a részvénytársasággá alakult bányavállalat igazgatójának van kiszemelve és készül a fővárosba és jön az öreg doktor, aki kezeli Gábort és aki azután megbiztatja az anyját, hogy valamelyes baj ugyan van, de tüdővéstől még nem kell félni. (N. b.: ezt a doktort, ha falusi is, bátran ki lehetne tömni.) Iván azután a régi szerelméről kezd beszélni, — persze ő is skandináv nyugalommal, mivel magyar — az asszony a fiára és a hozzá való szeretetére hivatkozik, de azután Iván és a doktor szavainak hatása alatt egészen motiválatlanul nagy eltökélés érik meg benne. Itt az olvasó, ha érteni akar, már csak tapogatózhatik, de ez a köd nem ibseni sejtetés, hanem a szerző karakterrajzoló képességének a csődje. Az asszony valahogy úgy gondolkozik: »Iván szeret, feleségül akar venni. Én unom a falusi életet és rokonszenvezek Ivánnal. A doktor azt mondta, hogy »tüdővész még nincs jelen«, tehát: egy csapásra meg fogom menteni magamat is, Ivánt is, Gábort is.«

Ehhez a célhoz a legjobban odavezető utnak a — hazugságot tartja. Olyan förtelmes, együgyű és ravasztalan hazugságot, amire, mikor kimonologizálja, még Zajthay István is rákiáltana a nézőtérrel, hogy »ténasszony, azt ne tegye!« De Ronajné megteszi. A szobába belépő fiának azzal a vigasztalással áll elő, hogy nem lehet tüdővészese, mert az apja nem a Ronajak tuberkulotikus nemzetségéből való volt, hanem más valaki. A fiú erre kettőt köhög, háromszor vért pök, azután pedig azzal az immár meggyőződésé érelődött tudattal, hogy ő nem tüdővészese, de az anyja... s a többi, s a többi, lemegy a bányába és magára robbantja az egész részvénytársaságot. Finále: az ablakon keresztül a színpadra belépszó egő bánya. És senki sem kérdezi, hogy dehát mi lett volna akkor, ha a Ronajak véletlenül nem bányász-család, hanem például az első baczellustól fogva szücs-mesterek.

A harmadik felvonás egy évvel később játszik, Minden-szentek napján. Ágnest kinevezték tanítónőnek és arról beszél, hogy magával viszi Ronajné is és majd gondtalanul fognak élni. Ronajné, aki csak azért, hogy a fia fejéből kibeszélje a tüdővést, az asszonyi eszeveszettségek gyilkos tetőpontjára volt képes, most egészen nyugodt és olyan flegmával, mint egy tromsői fjord, kér Ágnestől pénzt koszorura. Megkapja. Közben a háttérben kigyulladnak a temető gyertyái és megint belépszanak az ablakon. És ekkor belép Sass Iván és azt mondja az asszonynak, hogy most tüstént menjen vele. Ágnes nagyot bámul, de Ronajné veszi a kabátját, beszél valamit az élet jogáról és megy Ivánnal, hogy a feleségévé legyen. Ágnes pedig elkezd olvasni a megmaradt pénzét, hogy elég-e arra, hogy odautazzék, ahova kinevezték. Függyöny.

KÖZGAZDASÁG.

A másik darab, amelynek czime »Children at play«, nem ennyire képtelen. A kiinduló pont benne a meddő asszonynak a gyermekre való vágyakozása. A drámai mag pedig ilyesvalami volna: a férj és az asszony megegyeznek abban, hogy tehát miután másképp nem lehet, örökbe fogadnak majd gyereket. A férj ekkor becsempészi a saját törvénytelen gyermekét, aki a házassága előtt pár esztendővel kelt és akit örökbe fogadnak. Az asszony minden sóvárgó szeretetét rápazarolja a gyerekre, de amint megtudja, hogy az a férjé, tüstént meggyűlöli. Ez igaz, erős pszichológia és sorsszerűen beállított drámai helyzet. Amit meg lehetne oldani az Echegaray $2 \times 2 = 4$ -e szerint is, valami Briex-féle konkluzió szerint is, de valóban lélek, érzés, elragadótság szerint is, úgy, ahogy teszem fel azt, Shakespeare tudott büntársává szegődni a gonosztevőinek. Azonban a drámai gondolat elkallódik, ellapul a — nem elírás ez a szó — dadogó kéz ujjai között és befejezésül olyan csoportképben végződik, amelyhez képest a Tell Vilmos »malerisch gruppiert« végjelenete is erőnek és igazságnak tűnik fel.

Ennyi a könyvről. És hogy ennyi szaladt a papirosomra róla, annak a könyv maga valóban nem az oka. Hanem egy sajátságos jelenségnek a megismerése. Ezt a jelenséget itt bővebben megmagyarázni déplacé volna, de rámutatni lehet. Egy pár szóval. Elomló irodalmak mellett egy új irodalom van diadalutra indulóban Európaszerte. Ez a magyar irodalom. Mikszáth, Kiss József, Herczeg Ferencz, Molnár Ferencz, Bródy Sándor ma már a világot járják. És tudjuk, hogy lesznek, már vannak is, többen is. Egy fölkelő napról van itt szó. És ugyanakkor, amikor ez bontja szét a sugarait, látunk egy más tendenciát is: magyar emberek, akik a maguk nyelvén volnának képesek a legjobban kifejezni a gondolataikat, akik tökéletlenné válnak tüstént, amint »déracineirozzák« magukat, valami hibahó észjárással idegen nyelvekbe kapaszkodnak bele, de — prononszirozott magyar tendenciával.

Minden idegen nyelvet és minden idegen kulturát csak úgy tisztelnek, mint a magunkét. De — amikor már mi megyünk kifelé, akkor mégis legalább is csak anakronisztikus dolog ez a visszafelé való áramlás. Ami hol a magyarságukat lerchenfeldi németiséggel hangoztató primadonnákban, hol jóindulatu vendégszereplésekben, hol pedig ilyen Sarkadi-féle könyvekben nyilvánul meg. De mindig a Tissot Viktor és Catulle Mendès szerint való fogalmaknak ad igazat.

(Ch.)

Tom Jack iskolája. A Beketow-cirkuszba mostanában sok detektiv jár. De nem az előadás érdeklí őket, melyhez hasonló pedig sem cirkuszban, sem varietében eddig látható nem volt, sem Tom Jack, kit pedig már úgy megkötöztek, hogy kiszabadulása igazi csoda volt, hanem azokért jönnek, akik Tom Jack csodálói és titkos tanítványai közé beálltak. A cirkuszba ugyanis egy este teljes inkognitóban beállított több ur és szerényen meghúzódott az első és második helyen. Ezek az urak pedig a rendőrség régi ismerősei voltak, rovott multuak a javából, kiket a rendőrség régen keres és kik azért jöttek, hogy Tom Jack művészetét, amelyre nekik nagy szükségük van, tanulmányozzák. Másnap a rendőrség értesült a »magas« látogatásról és azóta detektivek lesik az ismétlést. De Tom Jack tanítványai óvatosak.

A Foncière pesti biztosító-intézet életbiztosítási osztályánál a folyó év első felében 2650 ajánlat 10,675.864 korona biztosítási tőkére és 9000 korona járadékra nyújtott be; 2335 kötvény 9,373.624 korona tőkére és 10.200 korona járadékról állított ki. A díjbevétel 2,406.581 koronára rug. Haláleset 162 jelentetett 568.390 korona összegről. Egyszersmind utalunk ama különös kedvezményekre, melyeket ezen hazai intézet (alapítva 1864-ben 3 millió korona részvénytőkével, nyereség- és díjartalékaival és évi bevételei körülbelül 42 millió korona) az életbiztosításnál nyújt: 1. Hadbiztosítást díjpótlék nélkül 20.000 korona határáig a biztosított tőke feléről a közös hadsereg és honvédség, 30.000 korona erejéig a népfőlkölk védkötelezettjeire nézve. (Hivatászerű katonáknak mérsékelt díjpótlék mellett.) 2. A feltételek értelmében a biztosítás érvényének megtámadhatatlansága még az esetben is, ha a biztosított párbaj, vagy öngyilkosság folytán halt volna el, vagy ha utólag kitűnnék, hogy a biztosított a biztosítás alapjául szolgáló ajánlatban lényeges körülményekre nézve tévedett. 3. Egy, három vagy öt évi nyereségelosztással egybekötött biztosításokat eszközöl. 4. A biztosításnak három évi fennállása után a biztosításra jutányos feltételek mellett a) kölcsönt ad, vagy azt b) visszavásárolja, vagy c) minden további díjfizetés nélkül kiházasítási biztosításoknál tőkésítést eszközöl, anélkül hogy a félnek utóbbiért folyamodnia kellene.

HETI POSTA.

T. L. Szög Klára. A népballada már egy kissé idejét mult műfaj. Ma már a nép egyszerű gyermekei is inkább hamis bankót költenek, mint balladákat. Fájdalom, a műköltők e tekintetben még kissé konzervatívok.

Tankréd. A meséje egészen banális. Ezért legfeljebb az kárpótolhatna, hogyha művészettel volna elbeszélve. De ilyesmit ír: »A fiatal herceg, ki falusi magányában, egyedüliségében ritkán jön hozzá a szerelem rózsáit köztözni...« Ugyan, kérem... Ilyen herceg és ilyen stílus!

A pálinka. (S. J.) Még az alkoholizmust is szabad dicsérni. De akkor legalább jól legyen megírva.

A csoda. (V. M.) Elég érdekes történet, de egy kissé pongyolán van elmondva. Talán máskor több sikerrel fog bekopogtatni.

N. L. Liptóújvár. Kérdezett munkatársunk a főváros közelében nyaral. Levelet esetleg tessék neki lapunk szerkesztőségébe címezni.

Kérdzősködők. Az álnév ugyan azért álnév, hogy eltakarja azt, aki mögéje rejtőzik, de a nagy melegben talán szabad meglibbenteni egy perczre az inkognitókat. Tehát: Semper, Simplex = Kóbor Tamás. Paganel, Arne = Cholmoky Viktor. Syron = Lovik Károly. Florestan = Décsy Imre dr. Lehotai = Kosztolányi Dezső. Lynkeusz = Wallesz Jenő. Tóvis = Rózsa Miklós dr. Reveur = Szini Gyula. Baburin = Náday Pál.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Kedvezményes áru fürdőzés és üdülés. A Központi Menetjegyiroda Abbazia, Aix les Bains, Balf, Bártfa, Brieg, Előpatak, Gánóc, Grindelwald, Hársfalva, Herkulesfürdő, Iglófürdő, Interlaken, Karlsbad, Korytnicza, Korond, Lausanne, Montreux, Landeck, Lipik, Luzern, Oberalp-Passhöhe, Pará, Rajeczfürdő, Reichenhall, Rimini, Siófok, San-Remo, Szováta, Štáboš-fürdő, Samaden, Szent-Margitsziget Budapest, Tátrafürdő, Tátraszéplak, Vitznau, Wiesbaden, Zug és Zürich fürdő- és üdülőhelyekre az utazással kapcsolatosan lakás és ellátásra és helyenkint egyéb szolgáltatásokra jogosító részvételi jegyeket ad ki, melyeknek ára megfelelő hitelképesség esetén, anélkül, hogy váltó vagy kezes szükségeltetné, havonkénti 20 korona utólagos részletekben is fizethető. Prospektus és részletes felvilágosítás a Magy. Kir. Államvasutak Menetjegyirodájában (Budapest, Vigadó-tér 1.) díjtalanul kapható.

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLI SZT

Régóta bevált! * Teljesen megbízható! * Tiszta alpesi tejet tartalmaz!
 Egy doboz ára 1 korona 80 fillér. — Kapható minden gyógyszerárban és drogériában.